CATÉCHIS-
mus ecclesiæ Ge-
neuensis,

Hoc est,
Formula erudiendi pueros in
doctrina Christi.

E libris Edw. Pocockii.

BIBLIOTH

LONDINI.
Excudebat Roulandus Halleus.
M. D. LXII.

BIBLIOTHECA·BODLEIANA·

DE FIDE

COLLOQVVTORES.

MINISTER & PVER.

QVIS humanæ vitæ præcipuus est finis?

PVER.

Vt Deum, à quo conditi sunt homines, ipsi nouerint.

MINISTER.

Quid causæ habes cur hoc dicas?

PVER.

Quoniam nos ideò creauit, & collocauit in hoc mundo, quò glorificetur in nobis. Et sanè vitam nostram, cuius ipse est initium, æquum est in eius gloriam referri.

MINISTER.

Quod vero est summum bonum hominis?

PVER.

Illud ipsum.

MINISTER.

Quamobrem id tibi summum bonũ habetur?

PVER.

Quia eo sublato, infœlicior est nostra conditio quàm quorúmuis brutorum.

MINISTER.

Ergo, vel inde satis perspicimus nihil posse homini infœlicius contingere, quàm deo non viuere.

PVER.

Sic res habet.

MINISTER.

Porrò, quęnã vera est ac recta dei cognitio?

PVER.

Vbi ita cognoscitur, vt suus illi ac debitus exhibeatur honor.

MINISTER.

Quænã verò eius rite honorandi est ratio?

PVER.

Si in eo fita sit tota nostra fiducia: si illum tota vita colere, voluntati eius obsequẽdo, studeamus: si eum, quoties aliqua nos vrget necessitas, inuocemus, salutem in eo quęrẽtes, et quicquid expeti potest bonorũ: si postremò tum corde, tũ ore illum bonorum omnium solum authorem agnoscamus.

MINISTER.

Verùm vt hæc discutiãtur ordine & fusiùs explicentur: quod in hac tua partitione primum est caput?

PVER.

Vt totã in deo fiduciam nostram collocemus.

MINISTER.

Qualiter autem id fiet?

PVER.

Vbi omnipotentem nouerimus, & perfectè bonum.

MINISTER.

Satisne hoc est?

Puer

PVER.

Nequaquam.

MINISTER.

Quamobrem?

PVER.

Quia indigni sumus quibus adiuuandis potentiam exerat,& in quorum salutem,quàm bonus sit,ostendat.

MINISTER.

Quid ergo præterea opus est?

PVER.

Nempe vt cum animo suo quisque nostrûm statuat ab ipso se diligi, eúmque sibi & Patrem esse velle,& saluris authorem.

MINISTER.

Vnde autem nobis id constabit?

PVER.

Ex verbo ipsius scilicet, vbi suam nobis misericordiam in Christo exponit, & de amore erga nos suo testatur.

MINISTER.

Fiduciæ ergo in Deo collocandæ fundamẽtum ac principium est,eum in Christo nouisse.

PVER.

Omnino.

MINISTER.

Nunc,quænam sit huius cognitionis summa paucis audire abs te velim.

PVER.

In fidei cõfessione,vel potius in formula cõfes-

 sionis,

sionis, quam inter se communē habent christiani omnes, continetur. Eam vulgò Symbolum Apostolorum vocāt, quòd ab initio ecclesiæ, recepta semper fuerit inter omnes pios: & quòd vel ab ore Apostolorū excepta fuerit, vel ex eorū scriptis fideliter collecta.

MINISTER.

Recita.

PVER.

CREDO in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ. Et in Iesum Christum, Filium eius vnicum, Dominum nostrum: qui conceptus est è Spiritu sancto, natus ex Maria virgine: passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: descendit ad inferos: tertia die resurrexit ex mortuis: ascendit in cœlum: sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus est ad iudicandum viuos & mortuos.

Credo in Spiritum sanctum: Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen.

MINISTER.

Vt penitus intelligantur singula: in quot partes hanc confessionem diuidemus?

PVER.

In quatuor præcipuas.

MINISTER.

Eas

Eas mihi recenſe.

PVER.

Prima ad Deum Patrem ſpectabit. Secũda erit de filio eius Ieſu Chriſto, quæ etiam totam redẽptionis humanæ ſummam cõplectitur. Tertia erit de Spiritu ſancto. Quarta de Eccleſia, & diuinis in ipſam beneficiis.

MINISTER.

Quum nõ niſi vnus ſit Deus, cur hîc mihi tres commemoras, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum?

PVER.

Quoniam in vna Dei eſſentia Patrem intueri nos conuenit, tãquam principium, & originem primámve rerũ omniũ cauſam: deinde Filium, qui ſit eterna eius ſapiẽtia: poſtremò Spiritum ſanctũ, tanquam eius virtutẽ, per omnia quidem diffuſam, quæ tamẽ perpetuò in ipſo reſidet.

MINISTER.

Inde ſignificas nihil eſſe abſurdi, ſi in vna diuinitate diſtincta, conſtituamus has tres perſonas, Deumque propterea non diuidi.

PVER.

Ita eſt.

MINISTER.

Recita iam primam partem.

PVER.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.

Miniſter.

Cur patrem nominas?

Puer.

Chriſti primùm quidem intuitu, qui & ſapientia eius eſt, ab ipſo genita ante omne tempus: & miſſus in hunc mundum, declaratus fuit eius filius. Hinc tamẽ colligimus quum Deus Ieſu Chriſti ſit pater, nobis quoque eſſe patrem.

Miniſter.

Quo ſenſu nomen illi Omnipotentis tribuis?

Puer.

Non hoc modo potẽtiam ipſum habere quam non exerceat, ſed omnia ipſum habere ſub manu & imperio: prouidentia ſua gubernare mundum, arbitrio ſuo omnia conſtituere: & quicquid contingit, pro vt viſum eſt moderari.

Miniſter.

Itáque non otioſam dei potentiam fingis, ſed talem eſſe reputas quę manũ operi ſemper admotam habeat: ſic vt nihil niſi per ipſum eiuſque decreto, fiat.

Puer.

Sic eſt.

Miniſter.

Quorſum addis, Creatorem cęli & terrę.

Puer.

Quoniam per opera ſe nobis patefecit, in illis quoque nobis quęrendus eſt. Neque enim eſſen-

essentię eius capax est mens nostra. Est igitur mũdus ipse veluti speculũ quoddam, in quo eum possimus inspicere, quatenus eum cognoscere nostra refert.

Minister.

Per cęlum & terram, an non quicquid prętera creaturarum extat, intelligis?

Puer.

Imò verò: sed his duobus nominibus continẽtur omnes, quòd aut cęlestes sint omnes, aut terrenę.

Minister.

Cur autem deum, Creatorẽ dumtaxat nũcupas, quũ intueri conseruaręq3 in suo statu creaturas multò sit pręstãtius, quàm semel condidisse?

Puer.

Neque verò hac particula indicatur tantùm, sic opera sua deum semel creasse, vt illorum postea curam abiecerit. Quin potius sic habendũ est, Mundũ, vt initio fuit ab eo conditus, ita nũc ab eo cõseruari: nec aliter, & terrã, & alia omnia stare, nisi quatenus eius virtute, & quasi manu sustinentur. Prętera quũ sic omnia sub manu habeat, inde etiam conficitur summũ esse moderatorem omnium ac dominum. Itaque ex quo creator est cęli ac terrę, intelligere cõuenit eũ esse vnum qui bonitate, potẽtia & sapientia sua totum naturę cursum atque ordinem regat:

qui pluuiæ simul ac siccitatis, grādinū, aliarúmq3 tempestatū ac serenitatis sit author: qui benignitate sua terrā fœcūdet, eámque rursus sterilem reddat: à quo sanitas simul ac morbi proueniāt: cuius denique imperio subiaceant omnia, & nutui obsequantur.

MINISTER.

De impiis autem & diabolis quid sentiemus? an eos quoque dicemus illi subesse?

PVER.

Quamquam Spiritu eos suo nō gubernat, sua tamen potestate, tanquā freno, eos coercet, ne mouere quidē se queant, nisi quóad illis permittit. Quinetiam voluntatis suæ facit ministros, vt inuiti ac preter suum consiliū exequi quod illi visum fuerit, cogantur.

MINISTER.

Quid ad te ex eius rei cognitione vtilitatis redit?

PVER.

Plurimum. Malè enim ageretur nobiscum, si diabolis & impiis hominibus preter dei voluntatem quicquam liceret. Adeóque tranquillis animis nūquam essemus, nos eorū libidini expositos esse cogitātes. Verùm tunc demum tutò cōquiescimus, vbi frenari eos Dei arbitrio, & tanquam in arcto contineri scimus, ne quid nisi eius permissu possint: quum presertim Deus ipse nobis se tutorē fore, salutisque presidem receperit..

Minister.

MINISTER.

Nunc ad ſecundam partem veniamus.

PVER.

Ea eſt: Credere nos in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum, Dominum noſtrum.

MINISTER.

Quid precipuè complectitur?

PVER.

Filium Dei nobis eſſe Seruatorem: ſimúlque modum explicat quo nos à morte redemerit, vitámque acquiſierit.

MINISTER.

Quid ſibi vult nomen Ieſu, quo eum appellas?

PVER.

Quod Græcis ſignificat nomẽ Soteros: Latini ꝓpriũ nomen nõ habent, quo bene vis eius exprimatur. Itáque Saluatoris vocabulum vulgò receptũ fuit. Porrò Filio Dei hanc appellationẽ indidit angelus ipſius Dei iuſſu.

MINISTER.

Eſtne hoc pluris, quàm ſi homines illi indidiſſent?

PVER.

Omnino. Nam quum ſic nuncupari velit deus, talem quoque eſſe prorſus neceſſe eſt.

MINISTER.

Quid deinde valet nomen Chriſti?

PVER.

Hoc epitheto melius etiamnùm exprimitur eius officiũ: ſignificat enim vnctũ eſſe à patre in re-

in Regem, Sacerdotem ac Propehtam.

Minister.

Quî scis istud?

Puer.

Quoniã ad hos tres vsus scriptura vnctionem accommodat. Deinde hæc tria quę diximus sæpe Christo tribuat.

Minister.

Sed quo olei genere vnctus fuit?

Puer.

Nõ visibli: quale in consecrandis antiquis Regibus, Sacerdotibus & Prophetis fuit adhibi tũ, sed prestãtiori: hoc est spiritus sancti donis, quę veritas est externæ illius vnctionis.

Minister.

Quale verò hoc eius regnum est quod cõmemoras? Puer.

Spirituale, quod verbo & Spiritu Dei continetur: quæ iustitiam & vitam secum ferunt.

Minister.

Sacerdotium verò?

Puer.

Officium est ac prerogatiua sistendi se in Dei conspectũ, ad obtinendam gratiã, & sacrificii quod illi acceptum sit, oblatione iram eius placandi.

Minister.

Iam quo sensu Prophetam Christũ nominas?

Puer.

Quia quum in mundũ descendit, Patris se legatum

gatum apud homines, & interpretrē profes-
sus est. Idque in eum finem, vt Patris volun-
tate ad plenum exposita, colophonem affer-
ret Prophetiis omnibus.

Ministet.

Sed percipisne inde fructum aliquem?

Puer.

Imò non aliò spectant omnia hęc, nisi in bonū
nostrū: Nā his donatus est Christus à patre,
vt nobiscum ea communicet, quo ex eius
plenitudine hauriamus omnes.

Ministet.

Edissere hoc mihi paulò fusius.

Puer.

Spiritu sancto repletus, perfectāque omnium
donorū eius opulentia cumulatus fuit, quō
nobis ea impartiat, cuique scilicet pro men-
sura, quam nobis conuenire nouit pater. Ita
ex eo, tanquam vnico fonte, haurimus quic-
quid habemus bonorum spiritualium.

Ministet.

Quid nobis confert eius regnum?

Puer.

Nempe quòd eius beneficio ad piē sanctēque
viuendū vindicati in libertatem conscien-
tiarum, spiritualibusque eius diuitiis instru-
cti, potētia quoque armamur, quæ ad perpe-
tuos animarum nostrarum hostes, peccatū,
carnē, satanā & mundū vincēdos sufficiat.

Ministet.

Ad

Ad quid autem Sacerdotium conducit?

PVER.

Primùm quòd hac ratione Mediator est noster, qui nos Patri reconciliet: deinde, quòd per eum accessus nobis patefactus est ad patrem, vt in eius conspectũ cum fiducia prodeam⁹ ipsi quoque, nósque & nostra omnia illi in sacrificiũ offeramus. Atq; ita colligas, nos quodámodo suos facit in sacerdotio.

MINISTER.

Restat Prophetia.

PVER.

Quũ Filio Dei magisterii collatũ sit munus in suos, finis est, vt vera eos Patris cognitione illuminet, erudiat in eius veritate & domesticos Dei discipulos efficiat.

MINISTER.

Huc ergo redeunt que dixisti omnia: Christi nomen tria officia comprehendere, que in Filium contulit Pater, vt vim eorum ac fructum in suos transfundat.

PVER.

Sic est.

MINISTER.

Cur Filiũ Dei vnicum nũcupas, quũ hac quoq; appellatione nos omnes dignetur Deus?

PVER.

Quòd filii dei sumus, nõ id habem⁹ à natura, sed adoptione & gratia dumtaxat: quòd nos eo loco habeat deus. At dominus Iesus, qui

ex

ex substantia Patris est genitus, vniusque eũ Patre essentiæ est, optimo iure Filius Dei vnicus vocatur, quum solus sit natura.

MINISTER.

Intelligis ergo, hunc honorem eius esse proprium, qui naturæ iure illi debeatur: nobis eum autem gratuito beneficio cõmunicari, quatenus sumus eius membra.

PVER.

Omnino. Itaque eius communicationis intuitu, alibi nominatur Primogenitus inter multos fratres.

MINISTER.

Quid sibi vult quod postea sequitur?

PVER.

Modum ostendit, quo filius vnctus est à patre, vt nobis esset Saluator. Nempe, quòd assumpta carne nostra, iis perfunctus est omnibus quæ ad salutem nostrã erant necessaria: sicut hic recensentur.

MINISTER.

Quid his duabus sententiis significas, conceptum esse ex spiritu sancto, natum ex Maria virgine?

PVER.

Formatum in vtero virginis fuisse, ex eius substantia, vt esset verum semen Dauidis, qualiter vaticiniis Prophetarum prædictum fuerat: id tamen mirifica arcanáque Spiritus virtute fuisse effectum, absque virili coitu.

Minister.

Minister.

Erátne igitur operepretium vt carnẽ nostram indueret?

Puer.

Maximè. Quia inobedientiam ab homine admissam in Deũ, necesse erat in humana quoque natura expiari. Nec verò aliter Mediator esse noster poterat, ad conciliationem Dei & hominum peragendam.

Minister.

Christũ ergo oportuisse hominem fieri dicis, vt, tanquam in persona nostra, salutis nostræ partes impleret.

Puer.

Ita sentio. Nam ab ipso mutuemur oportet quicquid nobis apud nos deest: quod fieri aliter nequit.

Minister.

Verùm, cur id à spiritu sancto effectum est, ac non potius communi vsitatáque generationis forma?

Puer.

Quoniam penitus corruptum est humanũ semẽ, in generatione filii Dei intercedere spiritus sãcti opus decuit: ne hac cõtagione attingeretur, sed esset puritate absolutissima præditus.

Minister.

Hinc ergo discimus, eum qui alios sanctificat, immunẽ ab omni macula esse: puritatéque

vt ita

vt ita loquar, originali fuisse ab vtero præditum, vt totus deo sacer esset, nulla humani generis labe inquinatus.

Puer.

Sic intelligo.

Minister.

Qualiter Dominum esse nostrum intelligis?

Puer.

Sicut à patre constitutus est, vt sub imperio suo nos habeat, vt dei regnum administret in cœlo & in terra, sitque hominũ caput & Angelorum.

Minister

Cur à natalibus protinus ad mortem, omissa totius vitę historia, transilis?

Puer.

Quia hîc nõ tractantur nisi quę redemptionis nostræ ita sunt propria, vt eius substantiam quodammodo in se contineant.

Minister.

Cur nõ simpliciter vno verbo mortuum fuisse dicis, sed præsidis quoque nomen adiicis, sub quo sit passus?

Puer.

Id nõ ad historiæ fidem modò spectat, sed vt sciamus mortem eius cõiunctam cum damnatione fuisse.

Minister.

Expone hoc clariùs.

Puer.

Mortuus est, vt pœna nobis debita defunge-

retur: atque hoc modo ab ea nos eximeret. Quum autẽ omnes nos, sicuti peccatores sumus, obnoxii dei iudicio essemus, quò vicẽ nostram subiret, sisti in conspectũ terreni iudicis voluit, damnaríque eius ore, vt coram cœlisti Dei tribunali absolueremur.

Minister.

Atqui insontem Pilatus eum pronunciat, itáque non damnat pro malefico.

Puer.

Vtrunque animaduertere conuenit. Ideo enim eius innocentiæ testimonium reddit iudex, vt testatum fiat, non ob propria ipsum maledicta plecti, sed nostra: solenni tamẽ ritu interea dãnatur eiusdem sententia, vt palàm fiat, iudicium quod merebamur, tanquã vadem nostrũ subire, quò nos à reatu liberet.

Minister.

Bene dictũ. Nam si peccator esset, nõ idoneũ vas esset ad soluendã alieni peccati pœnam. Vt tamẽ eius dãnatio nobis in absolutionẽ cederet, censeri eũ inter maleficos oportuit.

Puer.

Sic intelligo.

Minister.

Quòd crucifixus fuit an plus habet momenti, quàm si alio quolibet mortis genere affectus foret?

Puer.

Omnino: quemadmodũ etiam monet Paulus, dum in ligno suspensum scribit: vt nostram in se

in se maledictionē susciperet, quò ab ea solueremur. Genus enim illud mortis execrationē damnatum erat.

Minister.

Quidnā non irrogatur filio Dei cōtumelia, quum dicitur maledictioni fuisse subiectus, etiam coram Deo?

Puer.

Minime. Siquidem eam recipiendo aboleuit: nec verò desiit interea esse benedictus, quo nos sua benedictione perfunderet.

Minister.

Prosequere.

Puer.

Quandoquidem mors, suppliciū erat hominī impositū peccati causa, eā filius Dei pertulit, & perferendo vicit. Atque vt meliùs patefieret vera morte ipsū defungi, collocari in sepulchro, instar aliorum hominū voluit.

Minister.

Verùm, non videtur quicquam ad nos vtilitatis ex hac victoria redire, quū nihilominus moriamur.

Puer.

Nihil id obstat. Neqz enim aliud nūc est mors fidelibus, quàm transitus in vitā meliorem.

Minister.

Hinc sequitur, non amplius exhorrendam esse mortem, acsi res esset formidabilis, sed intrepido animo sequendum esse ducem nostrū Christum, qui sicut non periit in morte, ita

perire nos non patietur.

Puer.

Sic agendum est.

Minister.

Quod de eius ad inferos descensu mox adiectum est, quem sensum habet?

Puer.

Eum non communem tantùm mortem fuisse perpessum, quæ est animæ à corpore separatio, sed etiam dolores mortis, sicut Petrus vocat. Hoc autem nomine horribiles angustias intelligo, quibus eius anima constricta fuit.

Minister.

Cedo mihi huius rei causam ac modum.

Puer.

Quia vt pro peccatoribus satisfaceret, coram Dei tribunali se sistebat, torqueri hac anxietate eius conscientiam oportebat, acsi derelictus à Deo esset: imò acsi Deum haberet infestũ. In his angustiis erat, quum exclamaret ad patrem, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Minister.

Erátne igitur illi offensus pater?

Puer.

Nequaquã. Sed hãc in eũ seueritatem exercuit, vt impleretur quod prædictũ fuerat per Isaiam, ipsũ percussũ fuisse manu dei, propter peccata nostra: vulneratũ, propter iniquitates nostras.

Mini-

Miniſter.

Verùm, deus quum ſit, quî potuit eiuſmodi pauore corripi, acſi derelictus à deo eſſet?

Puer.

Sic habendum eſt: ſecundum humanæ naturæ affectũ, eò redactũ fuiſſe neceſſitatis. Quod vt fieret, pauliſper interea deliteſcebat eius diuinitas, hoc eſt, vim ſuam non exerebat.

Miniſter.

Quî tamen fieri rurſum poteſt, vt Chriſtus, qui ſalus eſt mundi, huic damnationi ſubiectus fuerit?

Puer.

Non ita illam ſubiit, vt ſub ea maneret. Sic enim iſtis, quos dixi, pauoribus correptus fuit, vt non fuerit oppreſſus: ſed potius luctatus cum poteſtate inferorum, eam fregit ac profligauit.

Miniſter.

Hinc colligimus quid differat conſciẽtiæ tormentum quod ſuſtinuit, ab eo quo cruciantur peccatores, quos dei irati manus perſequitur. Nã quod in illo temporarium fuit, in his eſt perpetuum. Et quod illi vice dumtaxat aculei fuit ad eum pungendum, his eſt lethalis gladius, ad cor (vt ita dicam) ſauciandum.

Puer.

Sic eſt. Neq; enim eiuſmodi anguſtiis obſeſſus filius Dei, ſperare in patrem deſiit. At peccatores, Dei iudicio damnati, in deſperati-

perire nos non patietur.

Puer.

Sic agendum est.

Minister.

Quod de eius ad inferos descensu mox adiectum est, quem sensum habet?

Puer.

Eum non communem tantùm mortem fuisse perpessum, quæ est animæ à corpore separatio, sed etiam dolores mortis, sicut Petrus vocat. Hoc autem nomine horribiles angustias intelligo, quibus eius anima constricta fuit.

Minister.

Cedo mihi huius rei causam ac modum.

Puer.

Quia vt pro peccatoribus satisfaceret, coram Dei tribunali se sistebat, torqueri hac anxietate eius conscientiam oportebat, acsi derelictus à Deo esset: imò acsi Deum haberet infestũ. In his angustiis erat, quum exclamaret ad patrem, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Minister.

Erátne igitur illi offensus pater?

Puer.

Nequaquã. Sed hãc in eũ seueritatem exercuit, vt impleretur quod prædictũ fuerat per Isaiam, ipsũ percussũ fuisse manu dei, propter peccata nostra: vulneratũ, propter iniquitates nostras.

Mini-

Miniſter.

Verùm, deus quum ſit, quî potuit eiuſmodi pauore corripi, acſi derelictus à deo eſſet?

Puer.

Sic habendum eſt: ſecundum humanæ naturæ affectũ, eò redactũ fuiſſe neceſſitatis. Quod vt fieret, pauliſper interea deliteſcebat eius diuinitas, hoc eſt, vim ſuam non exerebat.

Miniſter.

Quî tamen fieri rurſum poteſt, vt Chriſtus, qui ſalus eſt mundi, huic damnationi ſubiectus fuerit?

Puer.

Non ita illam ſubiit, vt ſub ea maneret. Sic enim iſtis, quos dixi, pauoribus correptus fuit, vt non fuerit oppreſſus: ſed potius luctatus cum poteſtate inferorum, eam fregit ac profligauit.

Miniſter.

Hinc colligimus quid differat conſciẽtiæ tormentum quod ſuſtinuit, ab eo quo cruciantur peccatores, quos dei irati manus perſequitur. Nã quod in illo temporarium fuit, in his eſt perpetuum. Et quod illi vice dumtaxat aculei fuit ad eum pungendum, his eſt lethalis gladius, ad cor (vt ita dicam) ſauciandum.

Puer.

Sic eſt. Neq; enim eiuſmodi anguſtiis obſeſſus filius Dei, ſperare in patrem deſiit. At peccatores, Dei iudicio damnati, in deſperati-

onem ruunt, fremunt aduersus ipsũ, & vsque ad apertas blasphemias prosiliunt.

Minister.

Hincne possumus elicere, quem ex Christi morte fructum percipiant fideles?

Puer.

Omnino. Ac principio quidem videm⁹ esse sacrificiũ, quo peccata nostra expiauit coram Deo, atq; ita placata ira dei, nos cũ eo in gratiam reduxit. Deinde sanguinẽ eius, lauacrũ esse, quo animæ nostræ maculis omnib⁹ purgentur, postremò, deletam esse peccatorum nostrorũ memoriã, ne vnquam in dei conspectũ veniant: atque ita inductũ abolitumque fuisse chirographũ, quo rei tenebamur.

Minister.

Nihilne præterea vtilitatis nobis affert?

Puer.

Imò verò. Nã et eius beneficio (siquidem veri simus membra Christi) vetus homo noster crucifigitur, aboletur corpus peccati, ne amplius regnent prauæ carnis concupiscentiæ in nobis.

Minister.

Perge in reliquis.

Puer.

Sequitur, Tertio ipsũ die resurrexisse ex mortuis, quò victorem se peccati & mortuis demõstrauit. Sua enim resurrectione mortem deglutiuit, abrupit diaboli vincula, & totam eius potentiam redegit in nihilum.

Mini-

Minister.

Quotuplex ex hac resurrectione fructus nobis prouenit?

Puer.

Triplex. Nam & iustitia nobis per eam acquisita, & certum nobis est pignus futuræ nostræ immortalitatis, & iam nunc eius virtute suscitamur in vitę nouitatem, vt purè sanctéque viuendo, dei voluntati obsequamur.

Minister.

Persequamur reliqua.

Puer.

Ascendit in cœlum.

Minister.

Sed an sic ascendit, vt nō sit amplius in terra?

Puer.

Sic. Postquam enim omnib⁹ perfunctus fuerat quæ illi à patre iniuncta fuerant, quęque in salutem nostram erant, nihil opus erat diutius eum in terris versari.

Minister.

Quid ex hac ascensione boni consequimur?

Puer.

Duplex est fructus. Nam quatenus cœlū ingressus est Christus nostro nomine, sicut in terram nostra causa descenderat, aditum illuc nobis quoque patefecit, vt iam aperta sit nobis ianua, quę propter peccatum antè clausa erat. Deinde, in conspectu dei comparet pro nobis intercessor & patronus.

Minister,

Verùm,an Christus in cœlum se recipiendo sic á nobis recesſit,vt iam nobiſcũ esſe desierit?

Puer.

Minimè. Contrà enim recepit,se nobiſcũ fore vſque ad finem ſœculi.

Miniſter.

Quòd autem nobiſcũ habitat, idne de corporis preſentia intelligendum?

Puer.

Non. Alia enim ratio eſt corporis,quod in cœlum receptum eſt : alia virtutis, quæ vbique eſt díffuſa.

Miniſter.

Quo ſenſu eũ dicis ſedere ad patris dexterã?

Puer.

Hæc verba ſignificant,patrem illi cœli & terræ imperium cõtuliſſe,vt omnia gubernet.

Miniſter.

Quid autẽ tibi ſignificat dextera , & quid hæc Seſsio?

Puer.

Similitudo eſt á principibus ſũpta,qui ad dexteram ſuam collocare ſolent, quibus vices ſuas commendant.

Miniſter.

Nõ ergo aliud intelligis,quã quod tradit Paulus , nempe conſtitutum eſſe Chriſtũ caput eccleſiæ,& ſupra omnes principatus euectũ, nomẽ adeptũ eſſe, quod ſit ſupra omne nomen.

Puer.

Ita eſt vt dicis.

Miniſter.

Minister.

Transeamus ad alia.

Puer.

Inde venturus est ad iudicandũ viuos & mortuos: quorum verborum sensus est, palàm è cœlo venturũ ad iudicandum orbem, sicut ascendere visus est.

Minister.

Quum iudicii dies futurus non sit ante finem sœculi, quomodo tũc ex hominibus fore aliquos superstites dicis, quãdoquidem omnibus constitutum est semel mori?

Puer.

Hanc quęstionem soluit Paulus, quum eos qui tunc supererũt, subita mutatione innouatũ iri tradit, vt abolita carnis corruptione, induant incorruptionem.

Minister.

Tu ergo hanc mutationem, mortis instar illis fore intelligis, quòd primæ naturæ futura sit abolitio, & alterius nouę initium.

Puer.

Sic sentio.

Minister.

An aliquod inde gaudium recipiunt nostrę cõscientię, quòd Christus semel futurus sit mundi iudex?.

Puer.

Recipiũt, & quidem singulare. Certò enim nõ nisi in salutem nostram venturum scimus.

Minister.

Non ergo reformidare nos conuenit hoc iudi-
ſ cium, vt nobis horrorem incutiat.

Puer.

Minimè verò: quando non nisi ad eius iudicis tribunal ſtabimus, qui patronus quoque noſter eſt, quíque nos in fidem clientelámque ſuam ſuſcepit.

Miniſter.

Veniamus iam ad tertiam partem.

Puer.

Ea eſt de fide in ſpiritum ſanctum.

Miniſter.

Quid verò nobis confert?

puer.

Nẽpe huc ſpectat, vt nouerim⁹ deũ ſicuti nos per filiũ redemit & ſeruauit, ita per ſpiritum facere nos huius redẽptionis ac ſalutis compotes.

Miniſter.

Quomodo?

puer.

Quemadmodũ purgationẽ habemus in Chriſti ſanguine, ſic eo aſpergi conſcientias noſtras neceſſe eſt, vt abluantur.

Miniſter.

Hoc clariori etiamnum expoſitione indiget.

puer.

Intelligo ſpiritũ dei, dum in cordibus noſtris habitat, efficere vt Chriſti virtutẽ ſentiam⁹. Nã vt Chriſti beneficia mente cõcipiamus, hoc fit Spiritus ſancti illuminatione: eius

per-

persuasione fit, vt cordibus nostris obsignentur: denique, solus ipse dat illis in nobis locum. Regenerat nos, facitque vt simus nouę creaturę. Proinde quęcunque nobis offeruntur in Christo dona, ea Spiritus virtute recipimus.

Minister.

pergamus.

puer.

Sequitur quarta pars, in qua cõfitemur nos credere vnam sanctã ecclesiam catholicam,

Minister.

Quid est ecclesia?

puer.

Corpus ac societas fidelium, quos Deus ad vitam æternam prędestinauit.

Minister.

Estne hoc etiam caput creditu necessarium?

puer.

Imò verò, nisi facere velimus otiosam Christi mortem, & pro nihilo ducere, quicquid hactenus relatum est. Hic enim vnus est omnium effectus, vt sit ecclesia.

Minister.

De causa ergo salutis fuisse hactenus tractatũ, eiusque fundamentum ostensum intelligis, quũ exponeres, Christi meritis & intercessione nos fuisse in amorem à deo receptos: & hanc gratiã spiritus virtute in nobis confirmari. Nunc verò explicari horũ omnium effectum, quò certior ex re ipsa fides cõstet.

Ita,

Puer.

Ita res habet.

Minister.

Porrò, ecclesiam quo sensu nominas sanctam?

Puer.

Quia scilicet quoscunque elegit Deus, eos iustificat, reformátque in sanctitatem ac vitę innocentiam, quò in illis reluceat sua gloria. Atque id est quod vult Paulus, quũ admonet, Christum, ecclesiam quam redemit, sanctificasse, vt sit glorioſa, puráque ab omni macula.

Minister.

Quid sibi vult epitheton Catholicę, vel Vniuersalis?

Puer.

Eo docemur, sicut vnum est fidelium omnium caput, ita omnes in vnum corpus coalescere oportere, vt vna sit Ecclesia per totum orbẽ diffusa, non plures.

Minister.

Quid autem valet illud, quod continuò de sanctorum communione additur?

Puer.

Ad exprimendam clariùs, quæ inter Ecclesiæ membra est, vnitatem, hoc positũ est: simul indicatur, quicquid beneficiorum largitur Deus ecclesię, in cõmune omnium bonum spectare: quum inter se mutuam omnes cõmunionem habeant.

Minister.

Verùm,

Verùm, éstne hęc, quam ecclesiç tribuis, sanctitas iam perfecta?

PUER.

Nondũ, quamdiu scilicet in hoc mũdo militat. Laborat enim semper infirmitatibus, nec vnquam vitiorũ reliquiis penitus purgabitur, donec Christo, suo capiti à quo sanctificatur ad plenum adhæreat.

MINISTER.

Potéstne autem hęc ecclesia aliter cognosci, quàm quum fide creditur?

PUER.

Est quidẽ & visibilis dei ecclesia quã nobis certis indiciis notisq; descripsit: sed hîc propriè de eorũ congregatione agitur, quos arcana sua electione adoptauit in salutẽ. Ea autem nec cernitur perpetuò oculis, nec signis dignoscitur. MINISTER.

Quid deinde sequitur?

PUER.

Credo remissionem peccatorum.

MINISTER.

Quid tibi remissionis verbum significat?

PUER.

Deum gratuita sua bonitate ignoscere, ac condonare peccata fidelibus, ne in iudicium vocentur, aut exigatur de illis pœna.

MINISTER.

Hinc sequitur, nos satisfactionibus propriis nequaquã promereri quam à domino peccatorum veniam obtinemus.

PUER.

Puer.

Verùm. Vnus enim Christus pœnã soluendo satisfactione defũctus est Quantum ad nos, nihil nobis compensationis supperit, quod Deo afferamus: sed ex mera eius liberalitate gratuitum hoc beneficium recipimus.

Minister.

Cur peccatorũ remissionẽ subnectis ecclesiæ?

Puer.

Quia eam nemo consequitur, quin & coadunatus fuerit antè populo dei, & vnitatem eum Christi corpore perseueranter ad finem vsque colat: eóque modo testatum faciat, verum se esse ecclesiæ membrum.

Minister.

Hac ratione constituis, extra Ecclesiam non nisi damnationen & exitium esse.

Puer.

Omninò. Qui enim discessionẽ faciunt à Christi corpore, factionibusque scindunt eius vnitatem, iis spes omnis salutis præcisa est, quantisper manent in huiusmodi dissidio.

Minister.

Recita quod supereſt.

Puer.

Credo resurrectionẽ carnis, & vitã æternã.

Minister.

Quorsũ hoc caput in fidei cõfessione ponitur?

puer.

Vt admoneamur nõ esse sitam in terra nostrã fœlicitatem. Cuius cognitionis duplex est vtilitas

vtilitas ac vſus. Inde primùm docemur, ita hunc mundum nobis incolendum eſſe tanquam inquilinis, vt de migratione aſsiduè cogitemus, nec corda noſtra ſinamus implicari cogitationibus terrenis. Deinde, vtcunque adhuc nos lateat, & ab oculis noſtris abſconditus ſit fructus gratiæ in Chriſto nobis collatę, ne propterea deſpõdeamus animos, ſed patienter ſuſtineamus vſque ad diem reuelationis

Miniſter.

Quę porrò huius reſurrectionis erit ſeries?

PUER.

Qui antè mortui fuerint, recipient ſua corpora, eadem ſcilicet quę geſtarũt, ſed prędita noua qualitate, hoc eſt, non amplius obnoxia morti nec corruptioni. Qui autem tũc erunt ſuperſtites, eos ſubita mutatione Deus mirabiliter excitabit.

Miniſter.

Sed eſtne piorũ ſimul & impiorũ cõmunis?

PUER.

Vna omniũ erit reſurrectio: ſed conditio diuerſa. Alii enim in ſalutẽ ac beatitudinẽ reſurgẽt: alii in mortem et extremã miſeriam.

Miniſter.

Cur ergo ſola hîc vita ęterna cõmemoratur, inferorũ nulla mentio?

PUER.

Quoniã nihil hîc niſi quod ad conſolationem piarũ mentium faciat, habetur: ideo recen-

ſentur

sentur tantummodo præmia quę seruis suis Dominus præparauit. Itaque non additur quę sors impios maneat, quos scimus à regno Dei alienos esse.

MINISTER.

Ex quo fundamentũ tenemus, cui inniti fides debet, inde elicere veræ fidei definitionem promptum erit.

PUER.

Ita est. Sic autem definire licet, vt dicamus certam esse ac stabilem cognitionem paternæ erga nos Dei beneuolentiæ: sicut per Euangelium patrem se nobis Christi beneficio, ac Saluatorem fore testatur.

MINISTER.

Eámne concipimus à nobis, an à Deo recipimus?

PUER.

Docet Scriptura singulare esse Dei donum: & experientia id confirmat.

MINISTER.

Quam mihi experientiam dicis?

PUER.

Nempe rudior est mens nostra, quàm vt capere spiritualem Dei sapientiam queat, quæ nobis per fidem reuelatur: & corda nostra propẽsiora sunt vel ad diffidentiam, vel ad peruersam nostri & creaturarũ cõfidentiam, quàm vt in Deo suopte motu acquiescant. Verũm spiritus sanctus, illuminatione sua, nos ad ea intelligenda reddit idoneos, quæ

captum

captum nostrum longè alioqui excederent: nósque ad certam persuasionem format, salutis promissiones cordibus nostris obsignando.

Minister.

Quid nobis boni oritur ex hac fide, quũ semel eam assequuti sumus?

Puer.

Iustificat nos coram deo: & hac iustitia hæredes nos vitæ æternæ facit.

Minister.

Quid? ánnon bonis operib⁹ iustificãtur homines, quũ sanctè & innocẽter viuẽdo, approbare se deo studeant?

Puer.

Si quisquã vsque adeò perfectus inueniretur, meritò censeri iustus posset: verùm quum omnes simus peccatores, multis modis rei eorã deo, aliunde quærẽda nobis est dignitas, quæ nos illi conciliet.

Minister.

Verùm, itáne sordent, & adeò nullius pretii sunt omnia hominum opera, vt gratiam coram deo promereri nequeant?

Puer.

Principiò, quęcũque à nobis manant, vt nostra propriè dicantur, vitiosa sunt, ac proinde nihil possunt quàm Deo displicere, & ab eo reiici.

Minister.

Dicis ergo, antequam renati simus, reformati-

que dei ſpiritu, nihil poſſe nos quàm peccare: quēadmodū arbor mala, non niſi malos fructus profert?

Puer.

Prorſus ita eſt. Nā qualemcunque ſpeciem habeāt in oculis hominum, mala ſunt nihilominus quamdiu cor prauum eſt: quod præcipuè Deus intuetur.

Miniſter.

Hinc cōſtituis non poſſe nos vllis meritis Deū præuenire, aut prouocare eius beneficentiam? quinpotius quicquid tentemus aut aggrediamur operum, nihil quàm eius iram magis ac magis in nos accendere.

Puer.

Sic ſentio. Itáque mera ſua miſericordia, nullóque operum reſpectu nos gratis amplectitur in Chriſto, acceptóſque habet, illius iuſtitiam nobis acceptam ferendo, acſi noſtra eſſet: peccata verò noſtra nobis non imputando.

Miniſter.

Qualiter ergo dicis iuſtificari nos fide?

Puer.

Quoniam dum certa cordis fiducia amplectimur Euāgelii promiſsiones, huius, quā dico, iuſtitiæ poſſeſsionem quodammodo adipiſcimur.

Miniſter.

Hoc ergo vis, iuſtitiam, vt nobis per Euāgelium offertur à deo, ita fide à nobis recipi.

Sic

Puer.

Sic est.

Minister.

Verùm, ex quo nos semel amplexus est Deus, an non illi accepta sunt opera quæ, Spiritu sancto nos dirigente, facimus?

Puer.

Placent illi: nõ propriæ tamen dignitatis merito, sed quatenus suo fauore liberaliter ea dignatur.

Minister.

Atqui, quum è spiritu sancto prodeant, ánnon fauoren promerentur?

Puer.

At nonnihil semper inquinamenti ex infirmitate carnis admixtum est, quo vitiantur.

Minister.

Vnde igitur, aut qua ratione fiet vt Deo placeant?

Puer.

Sola est fides quæ gratiam illis conciliet, quã huic fiduciæ certò innitimur, non ventura esse ad calculum summi iuris, quòd deus ad seueritatis suæ regulam exigere ipsa nolit: sed obtectis eorũ vitiis, & sordibus Christi puritate consepultis, eo loco habeat, acsi perfecta essent & absoluta.

Minister.

Verùm an inde colligemus, operib' iustificari hominem Christianũ, postquam à deo vocatus est, aut operũ merito cõsequi vt à deo di-

ligatur?

Puer.

Nequaquã. Quin potius teneamus quod ſcriptum eſt. Neminem mortalium iuſtificari coră Deo poſſe: atque ideo deprecemur ne in iudicium nobiſcum intret.

Miniſter.

Non tamen bona fidelium opera inutilia eſſe propterea iudicabimus. Puer.

Minimè verò. Neque enim fruſtrà mercedẽ illis Deus, tum in hoc mundo, tũ in futura vita pollicetur. Verùm ex gratuito dei amore tãquã ex fonte, emergit hęc merces: quia nos ſcilicet primùm amplectitur in filios: deinde, conſepulta vitiorũ noſtrorum memoria, quę ex nobis prodeunt, fauore proſequitur.

Miniſter.

Sed ánne ſic à bonis operibus ſeparari hęc iuſtitia poteſt, vt qui hanc habet, illis careat?

Puer.

Fieri hoc nequit. Nã quũ recipiam⁹ fide Chriſtũ, qualem ſe nobis offert: ipſe verò non liberationẽ tantum nobis à morte, & reconciliationem cum deo promittat, ſed ſpiritus ſancti ſimul gratiam, qua in vitę nouitatem regeneremur: hæc coniungi neceſſe eſt, ne Chriſtum à ſeipſo diſtrahamus.

Miniſter.

Hinc ſequitur fidẽ eſſe radicẽ ex qua naſcũtur omnia bona opera: tantùm abeſt vt ab eorũ ſtudio nos reuocet.

Omni-

PUER.

Omninò sic est: ac proinde tota Euangelii doctrina duobus his membris continetur, fide, & pœnitentia?

MINISTER.

Quid est pœnitentia?

PUER.

Displicẽtia odiùmque peccati, & amor iustitiæ ex Dei timore profecta, quæ nos ad abnegationẽ vsque nostri, carnísque mortificationem adducant, vt Spiritui dei regendos nos tradamus ac omnes vitę nostrę actiones ad diuinę voluntatis obsequiũ cõparemus.

MINISTER.

Hoc verò secũdum mẽbrum fuit in diuisione quã initio posuimus, quum tu rationẽ ostenderes rite colendi Dei.

PUER.

Verùm: ac simul additũ fuit, veram hanc ac legitimam esse regulam colendi Dei, vt eius voluntati obsequamur.

MINISTER.

Quî sic?

PUER.

Quoniam is demum illi probatur cultus, non quem confingere nobis libuerit, sed quẽ suo ipse arbitrio prescripserit.

MINISTER.

Quam autem viuendi regulam nobis posuit?

PUER.

Legem suam.

DE LEGE.

Miniſter.

Quid ea continet?

Puer.

Duabus partibus conſtat: quarũ prior quatuor habet præcepta: altera ſex. Ita decẽ omninò præceptis conſtat tota Lex.

Miniſter.

Quis huius diuiſionis eſt author?

Puer.

Deus ipſe, qui in duas tabulas deſcriptã Moſi tradidit, & ſæpe teſtatus eſt redigi in decem verba.

Miniſter.

Argumentum prioris tabulæ quale eſt?

Puer.

De pietatis erga Deum officiis.

Miniſter.

Secundæ vero?

Puer.

Qualiter ſit agendũ çum hominibus: et quid illis debeamus.

Miniſter.

Recita præceptum, vel caput primum.

Puer.

AVDI Iſrael: Ego ſum Iehoua deus tuus, qui te eduxi ex terra Aegypti, domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos coram me.

Miniſter.

Nunc

Nunc sensum verborum expone.

Puer.

Initio, quadam veluti præfatione vtitur in totam Legem. Nam cum Iehouam se nominat, ius sibi vindicat & authoritatem iubendi. Deinde, quò Legi suæ gratiam apud nos conciliet, addit se deum esse nostrum. Perinde enim valent hæc verba, ac si seruatorem nostrum se vocaret. Hoc autem beneficio quum nos dignatur, par est vt nos illi vicissim exhibeamus in populū obsequentē.

Minister.

Verùm, quod continuò de liberatione subiecit & fracto iugo seruituris Aegyptiacæ, an nō ad Israeliticum populum, & cum quidem solum, peculiariter spectat?

Puer.

Fateor quò ad corpus. Verum, est alterum liberationis genus, quod ad omnes peræque homines pertinet. Nos enim omnes ex spirituali peccati seruitūte, & diaboli tyrannide asseruit.

Minister.

Cur eius rei meminit, quum in Legem suam præfari vellet?

Puer.

Vt nos commoneaciat summæ ingratitudinis reos fore, nisi totos illi nos in obsequiū addixerimus.

Minister.

Quid autem hoc primo capite exigit?

puer.

Vt ſuum illi ſoli honorẽ in ſolidũ aſſeramus, neque vllam eius partem tranſferamus aliò.

miniſter.

Quis honor illius eſt proprius, quem aliò tranſcribere ſit nefas.

Puer.

Eum adorare, collocare in ipſo noſtram fiduciam, inuocare ipſum, illi denique omnia deferre, quę in eius maieſtatem competũt.

Miniſter.

Quorſum hęc particula adiecta eſt, Coram facie mea?

Puer.

Quum nihil tam recõditum ſit quod eũ lateat: ſitque occultarum cogitationum cognitor ac iudex, ſignificat non externæ modò confeſsionis honorem requirere, ſed veram quoque pietatem cordis.

Miniſter.

Tranſeamus ad ſecundum caput.

Puer.

NON ſculpes tibi ſimulachrum, neque imaginem vllam effinges eorum quę aut in cœlo ſunt ſurſum, aut deorſum in terra, aut in aquis, ſub terra. Non adorabis ea, neque coles.

Miniſter.

Prohibẽtne in totum, ne aliquę pingantur aut ſculpantur imagines?

puer.

Non

Non: sed duo tantum hic vetat, ne quas faciamus imagines vel dei effingendi, vel adorandi causa.

Minister.

Cur Deum non licet visibili figura exprimere?

Puer.

Quia nihil inter eũ (qui spiritus est æternus, incomprehẽsibilis)& corpoream, corruptibilem, mortuámque figuram simile est.

Minister.

Iniuriam ergo fieri censes eius maiestati, quã in hunc modum repræsentatur.

Puer.

Sic sentio.

minister.

Quænã hic adorationis species damnatur?

puer.

Quum ad statuam vel imaginẽ nos convertimus precaturi, coram ea nos prosternimus, genuum flexione, aut aliis signis exhibemus illi honorem, acsi deus illis se nobis repræsentaret.

Minister.

Non ergo quamlibet simpliciter picturam vel sculpturam his verbis damnari intelligendum est: sed tantùm imagines prohibemur facere in hunc finem, vt in illis Deum vel quæramus, vel colamus, siue (quod idem est) eas colamus in Dei honorem, aut quoquo modo illis ad superstitionem & idololatri-

am abutamur.

Puer.

Verum.

Minister.

Nunc in quem finem caput hoc referemus?

puer.

Quemadmodum superiore vnum se esse denuntiauit quem coli oporteat & adorari: ita nunc quæ recta sit adorationis forma, ostendit, quò nos ab omni superstitione, aliisque vitiosis & carnalibus figmentis reuocet.

minister.

Pergamus.

puer.

Sanctionem adiungit: Se Iehouam esse, Deum nostrum, fortem, zelotypum, qui vindicet iniquitatem patrũ in filios, vsque in tertiam & quartam generationem, eorum qui se oderint.

Minister

Cur mentionem fortitudinis suæ facit?

puer.

Eo significat se ad gloriam suam vindicandam satis habere potentię.

minister.

Quid zelotypię vocabulo indicat?

puer.

Aequalem aut socium ferre non posse. Nam vt se nobis pro infinita sua bonitate donauit, ita nos vult esse prorsus suos. Atque hęc a-

anima-

nimarum noſtrarum eſt caſtitas, illi dicatas eſſe,& penitus adhęrere: ſicut rurſum adulterio pollui dicuntur, dum ab eo ad ſuperſtitionem deflectunt.

Miniſter.

Quo ſenſu hoc dictum eſt, Vlciſci patrum iniquitatem in filios?

Puer.

Quò plus nobis incutiat terroris, non tantùm de iis qui offenderint, pœnas ſumpturum ſe minatur, ſed eorũ quòque ſobolem fore maledictam.

Miniſter.

Atqui an hoc Dei ęquitati conſentaneum eſt quemquam punire ob alterius noxam?

Puer.

Si qualis ſit humani generis conditio, reputamus, ſoluta erit quęſtio. Natura enim maledictioni obnoxii ſumꝰ omnes: nec eſt quòd de deo cõqueramur, quum in hac ſorte nos relinquit. Iã verò, ſicut ſuã erga pios dilectionem eorum poſteritati benedicendo, demoſtrat: ita ſuam aduerſus impios vindictam, eorum filios hac benedictione priuando, exequitur.

Miniſter.

Proſequere.

Puer.

Quò nos amabili etiam ſuauitate alliciat miſericordia vſurum ſe promittit erga omnes qui ſe diligunt, ſuaque mandata obſeruant.

Intel-

Miniſter

Intelligíſne pii hominis innocentiam poſteris omnibus, quamuis impiis, ſaluti fore?

Puer.

Nequaquam. Sed hoc modo ſuã benignitatẽ eò vſque ſe effuſurum erga fideles, vt in eorum gratiam, liberis quoque ſe beneficũ exhibeat: non tantùm res eorum proſperando, quòd ad præſentem vitam, ſed animas quoque ipſorum ſanctificando, quò in grege ſuo cenſeantur.

Miniſter.

Atqui hoc perpetuum non eſſe apparet.

puer.

Fateor. Quemadmodũ enim liberum hoc ſibi retinet, vt miſericordem ſe, quum libuerit impiorum liberis exhibeat, ita ſuam gratiam non adeò aſtrinxit fidelium liberis, quin pro ſuo arbitrio repudiet ex illis quos viſum fuerit: ſic tamen id temperat, vt promiſsionem hanc non vanam eſſe nec fallacem conſtet.

Miniſter.

Cur mille hic generationes, in pœnæ verò damnatione tres dumtaxat aut quatuor nominat?

Puer.

Quò ſignificet ſe ad humanitatẽ magis & clementiam, quàm ad ſeueritatem propenſum eſſe: ſicut etiam alibi teſtatur, quum ſe ad ignoſcendum facilem eſſe dicit, tardum ve-

rò

rò ad iram.

Miniſter.

Iam ad tertium.

Puer.

NON vſurpabis nomen Iehouæ Dei tui fruſtrà.

Miniſter.

Quis ſenſus?

Puer.

Vetat ne Dei nomine abutamur, non peierando tantùm, ſed præter neceſsitatem iurando.

Miniſter.

Eſtne aliquis nominis Dei vſus legitimus in iureiurando?

Puer.

Imò verò: quum adhibetur ex iuſta cauſa. Primùm aſſerendæ veritatis: deinde, quum eius momenti eſt negocium, vt iurare par ſit, ad mutuam inter homines charitatem & concordiam.

Miniſter.

Verùm, an non longius ſpectat, quàm ad cohibenda iuramenta, quibus profanatur Dei nomen, aut imminuitur eius honos?

Puer.

Propoſita vna ſpecie, in vniuerſum nos admonet, ne vnquam in medium à nobis proferatur Dei nomen, niſi cum timore ac reuerentia, & in eum finem, vt glorioſum appareat. Nam quum ſit ſacroſanctum, cauere debemus

mus omnibus modis,ne aut ipſum contemptui habere videamur,aut aliis occaſionem contemnendi prębeamus.

Miniſter.

Quomodo hoc fiet?

Puer.

Si de eo eiúſque operibus non aliter cogitemus aut loquamur, quàm in eius honorẽ.

Miniſter.

Quid ſequitur?

Puer.

Sanctio, qui non fore innocentem denunciat qui nomen ſuum in vanum vſurpauerit.

Miniſter.

Quum alibi pronunciat, ſe in legis ſuę tranſgreſſores vindicaturum, quid hîc amplius continetur.

Puer.

Eo voluit indicare, quanti nominis ſui gloriam faciat: quò eius ſtudioſiores ſimus, dum videmus paratam fore vltionem, ſi quis eam profanauerit.

Miniſter.

Veniamus ad quartum prçceptum.

Puer.

RECORDARE diem Sabbathi, vt eum ſanctifices. Sex dieb⁹ operaberis, & facies omne opus tuum: ſeptimus verò Sabbathũ eſt Domini dei tui. Non facies in eo vllũ opus, nec ſeruus tuus, nec ancilla, nec bos, neque àſinus, neque inquilinus qui habitat intra portas

portas tuas. Nam sex diebus perfecit Deus cœlũ, terram & mare, & quicquid in illis cõtinetur: septimo quieuit. Itáque benedixit diei Sabbathi, & eum sanctum sibi segregauit.

Minister.

Iubétne sex diebus laborare, vt septimo quiescamus?

Puer.

Non simpliciter: verùm, sex dies hominum laboribus permittens, septimum excipit, vt quieti destinetur.

Minister.

An quemuis laborem nobis interdicit?

Puer.

Hoc præceptũ separatam & peculiarem habet rationem, siquidem quietis obseruatio, pars est veterum ceremoniarum. Itáque Christi aduentu abrogata fuit.

Minister.

Dicísne præceptũ hoc ad Iudeos propriè spectare, ideóque temporarium dumtaxat fuisse?

Puer.

Nempe, quatenus ceremoniale est.

Minister.

Quid ergo? subéstne aliquid præter ceremoniam? Puer.

Tribus ex causis datum fuit.

Minister.

Cedò mihi eas.

Ad

Puer.

Ad ſpiritualem quietem figurandam: ad conſeruationem politiæ Eccleſiaſticæ: ad ſeruorum ſubleuationem.

Miniſter.

Quid per ſpiritualem quietem intelligis?

Puer.

Dum à propriis operibus feriamur, quò Deus in nobis ſua opera peragat.

Miniſter.

Quæ porrò feriandi ratio?

Puer.

Si carnem noſtram crucifigimus, hoc eſt, renuntiamus noſtro ingenio, vt Dei ſpiritu gubernemur.

Miniſter.

An id ſeptimo quoque die fieri ſatis eſt?

Puer.

Imò continenter. Nam ex quo ſemel cœperimus, pergendum eſt toto vitæ curſu.

Miniſter.

Cur ergo eius ſignificationi deſtinatur certus dies?

Puer.

Nihil neceſſe eſt per omnia congruere veritatem cum figura, modò conueniat quantum ſatis eſt ad rationem figurandi.

Miniſter.

Cur tamen ſeptimus potius dies præſcribitur, quàm alius quilibet?

Puer.

Nume-

Numer⁹ hic perfectionē in ſcriptura deſignat: itáque ad notādam perpetuitatē aptus eſt: ſimul indicat ſpiritualem hanc quietem inchori duntaxat in hac vita, nec antè perfectam fore, donec è mundo migremus.

Miniſter.

Verùm, quid hoc ſibi vult, quòd ſuo nos exemplo ad quieſcendum hortatur Dominus?

Puer.

Quum mundi creationi finē intra ſex dies impoſuiſſet, ſeptimum operum ſuorum conſiderationi dicauit. Ad id quò nos acrius ſtimulet ſuum nobis exemplū proponit. Nihil enim magis expetendum, quàm vt nos ad eius imaginem formemur.

Miniſter.

Verùm, continuáne eſſe debet operum Dei meditatio, an ex ſeptenis quibuſque diebus vnum illi deſtinari ſufficit?

Puer.

Exerceri quidem nos quotidie in ea decet. Verùm, imbecillitatis noſtrę cauſa, dies vnus peculiariter ſtatuitur. Atque hæc politia eſt, quam dixi.

Miniſter.

Quis igitur eo die ſeruandus eſt ordo?

Puer.

Vt populus ad audiendam Chriſti doctrinam, ad frequentandas publicas preces, ad edendam fidei ſuæ profeſſionem conueniat.

Miniſter.

Nunc expone quod dixisti, dominum hoc præcepto, seruorum quoque sublcuationi prospicere voluisse.

Puer.

Vt iis, qui sub aliena potestate sunt, aliquid laxamenti detur. Quinetiam hoc ad retinendam communem politiam valet. Nam vbi dies vnus quieti assignatur, ita se quisque ad laborandū in reliquum temporis assuefacit.

Minister.

Videamus iam quatenus ad nos spectet hoc mandatum.

puer.

Quòad ceremoniam, quū in Christo extiterit eius veritas, abrogatam esse dico.

Minister.

Quomodo?

puer.

Nempe, quia mortis eius virtute vetus homo noster crucifigitur, nósque excitamur in vitæ nouitatem.

Minister.

Quid ergo ex præcepto nobis restat?

puer.

Ne sancta instituta, quæ ad spiritualem Ecclesiæ politiam faciunt, negligamus: præsertim vero vt sacros conuentus ad audiēdum Dei sermonem, ad mysteria celebranda, ad solennes preces, sicut erunt ordinati, frequentemus.

Minister.

Atqui,

Atqui nihilne amplius figura nobis conducit?

Puer.

Imò verò. Ad suã enim veritatẽ reuocãda est. Vt scilicet insiti in corpus Christi, tactíq; eius membra, desinamus à propríis operibus, atque ita dei gubernationi nos resignemus.

Minister.

Transeamus ad alteram Tabulam.

Puer.

Eius initium est,

Honora patrem & matrem.

Minister.

Quid tibi significat hîc, vox honoris?

Puer.

Vt cum modestia & humilitate morigeri sint & obsequentes filii parentibus, vt eos reuerenter colãt: vt iuuẽt in necessitate, suásque illis operas impẽdant. His enim tribus membris cõtinetur, qui debetur parẽtib⁹ honor.

Minister.

Perge modo.

puer.

Adiicitur mandato promissio.

VT prorogentur dies tui super terram, quam daturus est tibi Dominus Deus tuus.

Minister.

Quis sensus?

puer,

Diu beneficio Dei victuros, qui debitum parẽtibus honorem præstiterint.

Minister.

Quum tot ærũnis referta sit hæc vita, cur beneficii loco, longam eius durationem nobis pollicetur Deus?

Puer.

Quantiscũque miseriis sit obnoxia, dei tamen benedictio est erga fideles, vel hac vna de causa, quòd paterni eius fauoris argumentũ est, dum eos hic alit & conseruat.

Minister.

Sequitúrne é conuerso eum qui citò & ante ætatem ex hoc mundo eripitur, à Deo maledictum esse?

puer.

Minimé. Quin potiꝰ accidit interdum, vt quò quisque magis diligitur à Deo, eò citius recipiatur ex hac vita.

Minister.

Atqui sic agendo, qualitet promissioni suæ satisfacit?

Puer.

Quicquid nobis terrestrium bonorum Deus promittit, sub hac conditione accipere conuenit, quatenus in bonũ animæ nostræ, salutemque expedit. Esset enim ordo valde præposterus, nisi sẽper antecederet animæ ratio.

Minister.

Quid de iis, qui parentibus fuerint cõtumaces?

puer.

Non in extremo tantùm iudicio punientur, sed hic quoque in eorum corpora Deus vindicabit

dicabit, aut hinc omnes tollendo in medio ætatis flore, aut ignominioso mortis genere plectendo, aut aliis modis.

Minister.

Verùm, annon de terra Chanaan nominatim promissio loquitur?

Puer.

Sic est: quantum ad Israelitas spectat. At nobis hoc verbum latius patet, ac extendi debet. Quamcunque enim regionem incolamus, quum domini sit totus orbis, eam nobis assignat possidendam.

Minister

Nihilne amplius restat de præcepto?

puer.

Quanquam non nisi de patre & matre verba sonant, intelligendi sunt tamen omnes qui nobis præsunt, quando eadem ipsorum est ratio.

Minister.

Quænam illa?

Puer.

Nempe quia dominus eos in superiorem honoris gradum extulerit. Nulla enim est vel parentum, vel principum, vel præfectorum quorumlibet authoritas, nullum imperium, nullus honor nisi ex dei decreto, quia mundum sic illi placet ordinare.

Minister.

Recita sextum.

Puer.

Non occides.

Miniſter.

Nihílne aliud vetat, quàm cędes perpetrare?

Puer.

Imò verò. Nam quum hic loquatur Deus, non externis tantũ operibus legem dicit, ſed animi etiam affectibus, adeóque his potiſſimum.

Miniſter.

Vidêris ſubindicare genus eſſe quoddam arcanę cædis, à quo hic nos Deus reuocat.

Puer.

Sic eſt. Ira enim, & odium, & quęuis nocendi cupiditas, cædes coram Deo cenſetur.

Miniſter.

Satíſne defuncti ſumus, ſi neminem proſequamur odio?

Puer.

Nequaquam: ſiquidem Dominus odium damnando, & nos arcendo à quauis noxa, qua proximus noſter ledatur, ſimul hoc ſe exigere oſtendit, vt omnes mortales ex animo diligamus, ac fideliter ipſis tuendis conſeruandíſque ſtudeamus.

Miniſter.

Iam ad ſeptimum.

Puer.

Non mœchaberis.

Miniſter.

Expone quę ſit ſumma.

Puer.

Scortationem

Scortationem quālibet maledictā eſſe coram Deo. Proinde, niſi iram Dei velimus in nos prouocare, ab illa eſſe diligēter abſtinendū.

Miniſter.

Nihílne preterea requirit?

Puer.

Reſpiciēda ſemper eſt natura Legiſlatoris, quē dixim⁹ non externo modo operi immorari, ſed animi potius affectibus eſſe intentum.

Miniſter

Quid ergo plus comprehendit?

Puer.

Ex quo tum corpora noſtra, tū anime templa ſunt ſpiritus ſancti, vt caſtam vtriſque puritatem preſtemus: ac proinde non externi tantùm flagitii abſtinētia pudici ſimus, ſed etiā corde verbis, geſtu denique corporis & actione. Denique corp⁹ ab omni laſciuia purū ſit, animus ab omni libidine vt nulla pars noſtri impudicitie ſordibus ſit inquinata.

Miniſter.

Veniamus ad octauum.

Puer.

Non furaberis.

Miniſter.

Eáne tantùm furta prohibet que humanis legibus puniuntur, an longius procedit?

Puer.

Malas, omne genus, fraudandi circumueniendique artes, quibus aliena bona aucupamur, ſub Furti nomine cōplectitur. Hic ergo ve-

tamur,tum violenter inuolare in bona proximorum , tum per vafriciem & dolum illis manum iniicere,tum aliis quibuſcũque obliquis rationibus ad illa occupanda conari.

Miniſter.

Satíſne eſt manus abſtinere à maleficio,an cupiditas etiam hîc damnatur?

Puer.

Huc ſemper eſt redeundnm: quum ſpiritualis ſit Legiſlator, non externa tantùm furta coercere eũ velle , ſed omnia ſimul conſilia & ſtudia,quę aliis omnino incõmodant: atque ipſam in primis cupiditatem, ne diteſcere cum iactura fratrum experamus.

Miniſter.

Quid ergo agẽdum eſt,vt prȩcepto pareamus?

puer.

Danda eſt opera vt ſuum cuique ſaluum ſit.

miniſter.

Nonum prȩceptum quod eſt?

Puer.

NON eris aduerſus proximum tuum teſtis mendax.

Miniſter.

Prohibẽtne peierare in foro dumtaxat , an in vniuerſum mentiri aduerſus proximos?

Puer.

Sub ſpecie vna comprȩhẽditur doctrina generalis,ne falſò proximos calumniemur, né ve maledicẽtia noſtra & obtrectationibus lædamus eius famam , aut aliquam illi noxam afferamus

afferamus in ſuis bonis.

Miniſter.

Cur autẽ nominati exprimit publica periuria?

Puer.

Quò maiorẽ nobis huius vitii horrorem incutiat. Innuit enim, ſi quis maledicentię & calumniis aſſueuerit, inde ad periuria procliuem fore lapſum, ſi occaſio data fuerit proximi infamandi.

Miniſter.

Vúltne à maledicendo tantùm nos arcere, an etiam à malis ſuſpicionibus, ſiniſtríſque & iniquis iudiciis?

Puer.

Vtrumque, ſecundum rationẽ antè adductam, hîc damnat. Nam quod agere coram hominibus malum eſt, malum eſt coram deo etiam velle.

Miniſter.

Ergo quid in ſumma velit, expone.

Puer.

Ne ad malè ſentiendum dę proximis, néve ad eos infamandos propenſi ſimus vetat: quin potius, hac nos æquitate & humanitate prędditos eſſe iubet, vt de illis, quantum veritas patitur, bene ſentiamus, ſuámque eis exiſtimationem integram tueri ſtudeamus.

Miniſter.

Recita vltimum.

Puer.

NON concupiſces domum proximi tui:

D.v. non

non concupiſces vxorem proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec quicquam aliud quod ipſius ſit.

Miniſter.

Quum ſpiritualis ſit tota lex, ſicut etiam antè toties dixiſti, nec tantùm coercendis externis operibus, ſed corrigendis etiam animi affectibus poſita ſint ſuperiora precepta, quid hic amplius additur?

Puer.

Reliquis preceptis, voluntates atque affectus regere & moderari voluit dominus: hic verò etiam cogitationibus, que nonnullam cupiditatem ſecum trahunt, neque tamen perueniunt ad ſtatam vſque deliberationem legem imponit.

Miniſter.

Dicíſne minimas quaſque cupiditates, que fidelibus obrepant, & ipſis veniant in mentem, peccata eſſe, etiam ſi reſiſtant potius quàm aſſentiantur?

Puer.

Conſtat certè prauas omnes cogitationes, etiam ſi non accedat conſenſus, ex nature noſtre vitio prodire. Verùm hoc tantum dico: dãnari hoc precepto vitioſas cupiditates, que ita cor hominis titillant ac ſolicitant, vt tamen non pertrahant ad firmã deliberatámque voluntatem.

Miniſter.

Hactenus ergo malos quidẽ affectus quibus

ac-

acquieſcunt homines, & ſubigendos ſe permittunt, prohibitos fuiſſe intelligis: nunc verò tã exactã integritatẽ à nobis requiri, vt nullã peruerſam cupiditatẽ corda noſtra admittant, quibus ad peccatũ ſtimulantur.

Puer.

Sic eſt.

Miniſter.

Licétne iam breuis totius Legis compendium colligere?

Puer.

Maximè: ſiquidem eam in duo capita redigamus. Prius eſt, vt Deum amem⁹ ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus: alterum, vt proximos diligamus perinde ac noſmetipſos.

Miniſter,

Quid ſub dei amore continetur?

Puer.

Amare ipſum, ſicuti deum amare decet: nempe vt ſimul & dominus, & Pater, & Seruator agnoſcatur. Itáque dei amori adiuncta eſt eius reuerentia, voluntas illi obſequendi, fiducia que in ipſo collocanda eſt.

Miniſter.

Quid per totum cor, totam animam, & totas vires intelligis?

Puer.

Eam zeli vehementiam, vt nullis prorſus cogitationibus, nullis deſyderiis, nullis ſtudiis ſit in nobis locus, que huic amori aduerſentur

ſentur.

Miniſter.

Quis ſecundi capitis eſt ſenſus?

Puer.

Quemadmodũ natura adeò propenſi ad nos amandos ſumus, vt hic affectus alios omnes ſuperet: ita proximorum charitatem ſic regnare in nobis decet, vt nos omni ex parte gubernet: ſitque omnium & conſiliorum, & operum regula

Miniſter.

Quid proximi tibi nomen ſignificat?

puer.

Non cognatos modò & amicos, aut qui aliqua nobiſcum neceſsitudine ſunt coniuncti, ſed etiam eos qui nobis incogniti ſũt, adeóque inimicos.

miniſter.

Quid autem illi coniũctionis nobiſcũ habent?

Puer.

Nimirum coniuncti ſunt eo vinculo, quo vniuerſum hominum genus deus ſimul colligauit. Eſt autẽ id ſacroſanctum & inuiolabile, quod nullius prauitate aboleri poteſt.

Miniſter.

Dicis igitur, ſi nos quiſpiam oderit, eſſe hoc eius proprium: manere nihilominus ipſum nobis proximum, eóque loco à nobis habendum eſſe: quia ſtet inuiolabilis Dei ordo, quo hęc inter nos coniunctio ſancita eſt.

puer.

Sic

Sic est.

Minister.

Quum formam Dei ritè colendi lex ostendat: nónne prorsus secundnm eius præscriptum viuendum est?

Puer.

Verum id quidé est. Atqui ea imbecillitate laborant omnes, vt nemo quod debet, omni ex parte impleat.

Minister.

Cur ergo eam à nobis perfectionē exigit deus quæ sit facultate nostra superior?

Puer.

Nihil exigit, cui prestando non simus obstricti. Cęterum modò ad eam, quæ hic præscribitur, viuendi formam enitamur, etiamsi procul absimus à scopo, hoc est à perfectione, dominus quod deest nobis ignoscit.

Minister.

De hominibúsne vniuersis in genere loqueris, an de fidelibus dumtaxat?

Puer.

Qui Dei Spiritu non est regenitus, ne ad minimum quidem Legis apicem inchoandum erit idoneus. Prętera, si quem demus inueniri, qui aliqua ex parte legi obtemperet, non tamen ideo coram Deo defunctum iudicabimus. Nam maledictos pronuntiat omnes qui non omnia impleuerint quæ in ea continentur.

Minister.

Hinc

Hinc ſtatuendum eſt, ſicuti duo ſunt hominũ genera, ita duplex eſſe Legis officium.

Puer.

Omnino. Nam apud incredulos nihil aliud efficit, niſi quòd excuſationem illis omnem præcludit coram Deo, atque id eſt quod ſignificat Paulus, quum eam vocat miniſterium mortis & damnationis. Erga fideles longè alium vſum habet.

Miniſter.

Quem?

puer.

Principiò, dum iuſtitiam operibus conſequi ſe non poſſe ex ea diſcũt, ad humilitatem hoc modo erudiuntur: quæ vera eſt ad quærendã in Chriſto ſalutẽ pręparatio. Deinde, quatenus plus multo exigit ab ipſis quàm ſint præſtando, eos ad petendam à Domino virtutem ſolicitat, ſimúlque perpetui reatus cõ monefacit, ne ſuperbire audeant. Poſtremò fræni inſtar illis eſt, quo in Dei timore retineantur.

Miniſter.

Tametſi ergo in hac terrena peregrinatione Legi nunquam ſatisfacimus, non tamen hoc ſuperuacuũ eſſe cenſebimus, quòd tam exactam à nobis perfectionem flagitet. Scopum enim ad quẽ nos collimare, & metam ad quam nos eniti conuenit, demonſtrat: vt quiſque noſtrũ pro modo collatæ ſibi gratiæ, ad ſummam rectitudinem vitam ſuam componere,

componere, & maiores ſubinde progreſſus facere aſſiduo ſtudio conetur.

Puer.

Sic ſentio.

Miniſter.

Annon perfectam in Lege omnis iuſtitiæ regulam habemus?

Puer.

Et quidem adeò, vt nihill velit aliud Deus à nobis, niſi vt eam ſequamur: rurſũ verò irritum habeat ac reprobet quicquid præter eius præſcriptum ſuſcipimus. Neque enim aliud ſacrificium acceptum habet, quàm obedientiam.

Miniſter.

Quorſum igitur tot admonitiones, præcepta, exhortationes, quibus paſſim vtuntur tum Prophetæ, tum Apoſtoli?

Puer.

Nihil quàm meræ Legis expoſitiones ſunt, quæ ad Legis obedientiam nos manu ducũt, potius quàm ab ea abducant.

Miniſter.

Atqui de priuata cuiuſque vocatione nihil præcipit.

Puer.

Quum reddere cuique quod ſuum eſt, iubet, inde colligere promptũ eſt quæ ſint priuatæ in ordine ſuo vitæq; genere cuiuſq; partes. Et extant paſſim in Scriptura, quemadmodum dictum eſt, ſparſæ ſingulorum præceptoru m

ptorum expositiones. Nam quod hic dominus summatim complexus est paucis verbis, alibi fusius & plenius exequitur.

Minister.

Quum de secunda parte diuini cultus, quę in obsequiis obedientiáque sita est, satis disputatũ fuerit, iam de tertia parte differamus.

Puer.

Diximus inuocationem esse, quũ ad ipsum in quauis necessitate confugimus.

Minister.

Eúmne solum censes inuocandum esse?

Puer.

Omnino. Id enim exigit tanquam propriũ numinis sui cultum.

Minister.

Si ita res habet, quónam licebit modo homines ad opem nobis ferendam implorare?

Puer.

Magnum verò inter hęc duo discrimen est. Deum enim cum inuocamus, testamur nihil nos aliunde boni expectare, nec alibi nos collocare totũ nostrum prędidium: interea tamen auxilia, quoad nobis permittit, facultatémque illis nos adiuuandi contulit, quęrimus.

Minister.

Quòd ergo ad hominum opem fidémque cõfugimus, nihil obstare dicis quo minus vnũ inuocemus Deum, quum fiducia in eos nostra minimè recumbat: nec aliter implorem⁹ ipsos,

ipsos, nisi quia benefaciendi facultate eos instruendo, beneficentiæ suæ ministros nobis quodammodo destinauit Deus: quorum per manus adiuuare nos, & quæ apud illos depositum sunt subsidia, erogare nobis velit.

Puer.

Sic sentio. Ac proinde quicquid ab illis beneficiorũ percipimꝰ, deo acceptũ referre conuenit: sicuti re vera, vnus ipse illa omnia nobis eorum ministerio largitur.

Minister.

Verùm, ánnon hominibus tamen, quoties aliquid in nos officii contulerunt, habenda est gratia? Id enim ipsa naturæ æquitas, & lex humanitatis dictat.

Puer.

Habenda prorsus, vel ob vnã hãc causam, quòd hoc ipsos honore dignatur Deus, vt quæ ex liberalitatis suæ fonte inexhausto fluũt bona per eorũ manus, tanquã per riuos, ad nos deriuet. Hac enim ratione nos illis obstringit: atque id ipsũ vult nos agnoscere. Itáque qui se hominibus gratum non præbet, suam in deum quoque ingratitudinem hoc modo prodit.

Minister.

Hínene licebit colligere, perperam inuocari, tum Angelos, tum sanctos domini seruos qui ex hac vita demigrarunt?

Puer.

Licebit, Neque enim sanctis has partes attribu

it Deus,vt nobis opitulentur. Quantũ verò ad Angelos ſpectat, tametſi eorum vtitur opera in ſalutem noſtram,non tamen à nobis vult implorari.

Miniſter.

Quicquid ergo ad ordinem à Deo inſtitutum apte congruentérque non quadrat, id cum eius voluntare pugnare dicis.

Puer.

Sic eſt. Certum enim infidelitatis ſignum eſt iis quę dat nobis deus,nõ eſſe contẽtos. Deinde,ſi in ſãctorũ,angelorúmve fidẽ nos cõferam⁹,vbi nos ad ſe vnũ deus vocat, partẽq3 fiduciæ,quæ tota reſidere in ſolo deo debuerat, trãſferamus in ipſos,in idololatriam prolabimur: quum ſcilicet partiamur inter eos,quod ſibi deus in ſolidũ vni vindicabat.

Miniſter.

Nũc de orãdi ratione tractemus. Sufficítne ad orãdũ lingua, an mẽtem etiã & cor requirit oratio? Puer.

Lingua quidem non ſemper neceſſaria eſt:intelligentia verò & affectu nunquam carere poteſt vera oratio.

Miniſter.

Quo mihi argumento hoc probabis?

Puer.

Quãdoquidem deus ſpiritus eſt, cùm aliàs ſẽper cor ab hominibus exigit,tum verò in oratione pręſertim,qua cum ipſo ſua vota cõmunicant. Quamobrem non niſi iis qui eũ

in

in veritate inuocauerint, propinquum se fore pollicetur: ex aduerso autem execratur omnes & maledicit, qui per fictionem & non ex animo precantur.

Minister.

Vanæ ergo & nihili erunt preces, quæcunque lingua tantùm conceptæ fuerint.

Puer.

Non id modò, sed Deo etiam summopere displicebunt.

Minister.

Qualem in oratione affectũ exigit deus?

Puer.

Primùm, vt inopiam miseriásque nostras sentiamus: vtque is sensus mœrorem in animis nostris & anxietatem generet: deinde vt vehementi serióque obtinendæ à Deo gratiæ desyderio æstuemus, quod precãdi quoque ardorem in nobis accendat.

Minister.

A natiuóne hominibus ingenio manat hic affectus, an à dei gratia illis prouenit?

Puer.

Deum hîc nobis subuenire necesse est: nos enim ad vtrunque prorsus sumus stupidi. Spiritus dei est, qui inenarrabiles gemitus excitat in nobis, animósque nostros formar in hęc desyderia, quę in oratione requirũtur.

Minister.

Eóne spectat hęc doctrina, vt resides & quodãmodo oscitãtes motũ spiritus expectemus,

mus, nec se quisque ad orandum solicitet?

Puer.

Minimè verò. Quin hic potius est finis, vt dũ frigere se, & ad orandum pigros, vel minus bene comparatos sentiunt fideles, ad deum protinus confugiant, séque inflammari postulent igneis spiritus eius aculeis, quò ad orandum reddantur idonei.

Minister.

Non tamẽ intelligis, nullum in precibus esse linguæ vsum.

Puer.

Nequaquam: est enim sæpe adiumẽto ad subleuandã retinendámque mentem, ne tã facilè à deo abstrahatur. Præterea, quum ad illustrandã dei gloriam creata sit præ aliis membris, totã eius facultatẽ in hunc vsum explicari par est. Ad hęc, hominem interdũ studii vehementia huc impellit, vt præter consilium lingua in vocem prorumpat.

Minister.

Si ita est, quid proficiunt qui exotica lingua, sibíque non intellecta orant?

Puer.

Id verò nihil est aliud quàm cum deo ludere. Ergo à Christianis facessat hęc hypocrisis.

Minister.

Verũ, quũ precamur, facimúsne id fortuitò de successu incerti: an verò cõstitutũ id certò habere nos oportet exauditũ nos iri à domino?

Puer.

Hoc

Hoc perpetuum ſit orationis fundamentum, exauditū nos iri à domino, & quicquid petierimus, impetraturos, quatenus nobis cōducet. Hac ratione docet Paulus, ex fide manare rectam inuocationē dei. Nā ritè nemo vnquam ipſum inuocabit, niſi qui in certa bonitatis eius fiducia prius acquieuerit.

Miniſter.

Quid ergo his fiet, qui hęſitantes orant, nec in animis ſuis ſtatuūt, quid ſint orādo profecturi: imò incerti ſunt audiantur nec ne à deo ſuę preces?

Puer.

Vanę ſunt ac irritę ipſorū preces, quum nulla promiſsione ſint ſuffultę. Iubemur enim certa fide petere: & promiſsio additur, quicquid credentes petierimus, id nobis datum iri.

Miniſter.

Reſtat vt videamus vnde nobis tantum confidentię, vt quum tot modis indigni ſimus Dei conſpectu, ſiſtere nos tamen coram ipſo audeamus.

Puer.

primùm habem⁹ promiſsiones, quibus ſimpliciter omiſſa dignitatis noſtrę ratione, ſtandum eſt. Deinde, ſi filii Dei ſumus, animat nos ſpiritus eius, atque inſtigat, vt ad eum tanquam ad patrem, familiariter nos recipere nihil dubitemus. Ac ne ideo quòd inſtar vermium ſumus, & conſcientia premi-

mur noſtrorum peccatorum, maieſtatem eius glorioſam horreamus, Mediatorē nobis proponit Chriſtum, quo nobis aditum patefaciente, de obtinenda gratia minimè ſimus anxii.

Miniſter.

Intelligis non niſi vnius Chriſti nomine inuocandum eſſe deum?

Puer.

Sic ſentio. Nā & diſertis verbis ita nobis præcipitur: & additur promiſsio, facturum ſua interceſsione, vt conſequamur quæ petimus.

Miniſter.

Non ergo temeritatis aut arrogantiæ accuſandus eſt, qui hoc aduocato fretus, ad deum familiariter accedit: & hunc deo & ſibi proponit ſolum, per quem exaudiatur.

Puer.

Nullo modo. Nam qui ſic orat, tanquam ex illius ore preces concipit: quum eius patrocinio adiuuari ſuam orationem, commendaríque ſciat.

Miniſter.

Tractemus iam quid continere fidelium preces debeant. Licétne quicquid in mentem nobis venit à deo poſtulare, an certa hic tenenda eſt regula?

Puer.

Hæc verò nimis præpoſtera eſſet orādi ratio, indulgere propriis deſyderiis, carníſque iudicio. Nam & rudiores ſumus, quàm vt

poſsi-

possimus iudicare quid nobis expediat:& ea cupiditatũ intẽperie laboramus, quæ freno cohiberi necesse habeat.

Minister.

Quid proinde opus est facto?

Puer.

Hoc restat vnum, vt Deus ipse rectam orandi formam nobis prescribat: vt tantùm manu ducentem sequamur, & quasi verba preeuntem.

Minister.

Quam nobis legem prescripsit?

puer.

Ampla quidem & copiosa passim in scripturis huius rei doctrina traditur: verùm, quò certiorem prefigeret scopũ, formulam cõposuit & quasi dictauit, qua quicquid à Deo petere fas est, ac nostra refert, breuiter complexus est, & in pauca capita digessit.

Minister.

Recita.

Puer.

Rogatus à discipulis Dominus noster Christus, quónam orandũ esset modo, respondit, Quum volueritis orare, sic dicite.

PATER noster qui es in cœlis, sãctificetur nomẽ tuũ. adueniat regnũ tuũ: fiat voluntas tua in terra, sicut in cœlo: panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie: & remitte nobis debita nostra, sicut nos quoque remittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in

tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in sęcula. Amen.

Minister.

Quò melius intelligamus quid contineat, eam in capita partiamur.

Puer.

Sex habet partes: quarum tres priores solam dei gloriam nõ habita nostri ratione, tanquam proprium suũ finem, respiciunt: reliquę ad nos, vtilitatémque nostrã spectant.

Minister.

Ergóne petendum est à deo quicquam, vnde nihil ad nos boni redeat?

puer.

Ipse quidem, pro infinita sua bonitate, sic cõponit omnia, vt nihil cedat in ipsius gloriã, quin nobis quoque sit salutare. Itâque qui sanctificatur eius nomen, vt nobis quoque in sanctificationem vertatur, efficit: non aduenit eius regnũ, quin simus quodãmodo eius participes. Verùm, in optandis his omnibus, solam eius gloriam, prętcrita nostra vtilitate intueri conuenit.

Minister.

Nempe secundum hanc doctrinam, tria hęc postulata cum vtilitate quidem nostra coniuncta sũt, nõ tamẽ in aliũ scopum collimare debent, quàm vt glorificetur dei nomen.

Puer.

Sic est: atque adeò in reliquis etiam tribus eadem

dem dei gloria curę nobis esse debeț: vtcũ-que iis,quę in rem ac salutem nostram sunt, optandis proprie sint destinata.

Minister.

Nunc ad verborum explicationem pergamus: ac principio, cur patris nomen hîc potius quàm aliud quoduis,Deo tribuitur?

Puer.

Quum ad rectam orandi rationem in primis requiratur secura conscięntię fiducia, nomen hoc assumit Deus, quod nihil nisi meram suauitatem sonat: vt ita excussa ex animis nostris omni anxietate, ad se familiariter implorandum nos inuitet.

Minister.

Ergóne deũ audebimus sine difficultate rectà adire,vt filii parentes solent?

puer.

Omnino: quinetiã multo certiore obtinendi quod petimus fiducia. Nam, vt admonet Magister,si nos,quũ mali simus, non pollumus tamen filiis nostris bona negare, nec eos dimittere inanes sustinemus, nec venenum porrigimus illis pro pane: quanto plus beneficentiæ à cœlesti patre expectandum est, qui non tantùm summè bonus est, sed ipsa etiam bonitas?

Minister.

Annõ ex hoc quoque nomine argumentũ ducere licebit, quõ id quod initio dictum est, preces scilicet vniuersas Christi patrocinio

fundatas esse oportere, comprobetur?

Puer.

Et quidem firmissimum. Nempe enim filiorũ loco nos habet deus, nisi quatenus Christi sumus membra.

Minister.

Cur nostrum potius in commune patrem nominas deum, quàm tuum peculiariter?

Puer.

Potest quidẽ fidelium vnusquisque suũ vocare: sed communi epitheto ideo vsus est dominus, quò nos ad exercendam in precibus charitatem assuefaceret: nec aliis neglectis, tantùm se quisque curet.

Minister.

Quid sibi vult quę additur particula, Deum esse in cœlis?

Puer.

perinde est acsi excelsũ, potentem, incomprehensiblem vocarem ipsum.

Minister.

Quorsum id, & qua ratione?

puer.

Nempe, hoc modo sursum mentes quum eũ inuocamus, docemur erigere, ne quid de ipso carnale aut terrenum cogitemus, neve eum moduli nostri metiamur captu: ne humilius de ipso aliquid sentientes, in obsequium voluntatis nostrę redigere ipsum velimus: sed potius cum timore & reuerẽtia suspicere discamus maiestatem eius glorio-

sam

ſam. Valet etiam hoc ad excitandam cõfirmandámque noſtram in ipſo fiduciam: dum cœli dominus ac prẽſes, qui arbitrio ſuo regat omnia, prędicatur.

Miniſter.

Recita mihi primi poſtulati ſummam.

Puer.

per nomen dei, ſcriptura notitiam famámque intelligit, qua inter homines celebratur. Optamus ergo vt eius gloria vbique, & in omnibus prouehatur.

Miniſter.

Verùm, accederéne quicquam poteſt dei gloriç, aut decedere?

Puer.

In ſeipſa nec creſcit, nec minuitur: verùm illuſtrari inter homines, vt par eſt, optamus: vt quicquid facit Deus, omnia eius opera, vt ſunt, ita glorioſa appareant: quò modis omnibus ipſe glorificetur.

Miniſter.

In ſecunda petitione quid per Dei regnum intelligis?

puer.

Duobus potiſsimum membris conſtat: Vt electos ſpiritu gubernet ſuo: vt reprobos, qui ſe illi in obſequiũ tradere recuſant, proſternat & exitio tradat: vt ita palàm fiat, nihil eſſe quod reſiſtere eius virtuti queat.

Miniſter

Qualiter regnum hoc vt veniat precaris?

V:

Puer.

Vt fideliũ numerũ indies augeat dominus, vt nobis ſubinde ſpiritꝰ ſui donis eos cumulet donec prorſus impleuerit. Ad hęc vt ſuã veritatẽ ad diſcutiẽdas ſatanę tenebras magis ac magis lucidã cõſpicuamq; reddat: vt iuſtitiã ſuam proferendo, iniquitatẽ omnẽ aboleat.

Miniſter.

Nónne quotidie fiunt hęc omnia?

Puer.

Fiunt eo modo, vt inchoatũ dici poſsit regnũ Dei. Optamus ergo vt aſsiduè creſcat ac prouehatur, donec ad ſummum faſtigium peruenerit. Quod vltimo demum die futurum ſperamus: quo Deus ſolus, omnibus creaturis in ordinem coactis, exaltabitur & eminebit: adeóque erit omnia in omnibus.

Miniſter.

Quod petis vt dei voluntas fiat, quem id habet ſenſum?

Puer.

Vt in eius obſequiũ ſubigantur creaturę omnes, pendeántque ita ex eius nutu, ne quid niſi ipſius arbitrio fiat.

Miniſter.

Ergóne fieri quicquam præter eius voluntatẽ poſſe ſentis?

Puer.

Non optamus tantùm vt quod decreuit apud ſe, eueniat, ſed etiã vt domita ſubiugatáque omni contumacia, omnes omnium volũtates

tes ſuę ſubiiciat,& in eius obedientia componat.

Miniſter.

Annon ita precando, propriis voluntatibus cedimus?

Puer.

Omnino:neque in hũc tantùm finem,vt quæcunque cum ſua volũtate pugnãt in nobis deſyderia, irrita faciat:ſed etiam vt nouas in nobis mentes, nouáque corda formet: ne quid velimus ipſi à nobis,ſed Spiritus potius eius votis noſtris præſit, vt plenam habeant cum Deo conſenſionem.

Miniſter.

Cur id in terra optas,ſicut in cœlo?

Puer.

Quoniam hoc vnum propoſitum habẽt ſancti Angeli, qui cœleſtes ſunt eius creaturæ,vt illi in omnibus obſequantur, ſintque ſemper & dicto audientes, & ad obeunda obſequia vltrò parati:talem obediendi propenſionẽ hominibus opto, vt ſe quiſque illi in voluntariã ſubiectionẽ prorſus addicat.

Miniſter.

Nunc ad ſecundam partem venio. Quid tibi ſignificat quotidianus,quem petis,panis?

Puer.

In vniuerſum quicquid ad tuendam præſentẽ vitam facit: non alendo tantùm aut veſtiendo, ſed præbendis quoque aliis omnibus adminiculis,quibus ſuſtinẽtur externæ vitæ neceſsitates

neceſsitate: quò panem noſtrum, quatenus expedire dominus nouit, tranquilli comedamus.

Miniſter.

Cur autem tibi à deo donari optas, quod nos labore noſtro parare iubet?

puer.

Tamerſi victus parandi cauſa laborandũ ac etiam ſudandum nobis eſt, non labore tamẽ noſtro, non induſtria, non ſedulitatẽ alimur: ſed vna Dei benedictione, qua labor ipſe manuum noſtrarum proſperatur, futurus alioquæ inanis. præterea ſic habendum eſt: etiam quum ciborum copia nobis ad manũ ſuppetit, illíſque veſcimur, nõ illorum tamen ſubſtantia, ſed ſola dei virtute nos ali. Neque enim vim eiuſmodi habent à natura ingenitam, ſed deus é cœlo, tanquam beneficentiæ ſuæ organis adminiſtrat.

Miniſter.

Atqui, tuum quo iure panem vocas, quum tibi à deo poſtulas dari?

Puer.

Nẽpe, quia dei benignitate fit noſter: vtcunq; nobis minimé debeatur. Admonemur etiam hoc verbo, ab alieno pane appetendo nobis tẽperare: cõtẽtóſq; eo eſſe, qui ligitima ratione, tãquã ex dei manu ad nos peruenerit.

Miniſter.

Quotidianum cur addis, & hodie?

Puer.

His duab⁹ particulis ad moderationē inſtitui-mur ac cōtinentiam, ne modum neceſsitatis vota noſtra excedant.

Miniſter.

Quum hæc cōmunis omniū eſſe debeat precatio, quî fieri poteſt vt diuites qui domi abū dāt, repoſitámque in lōgum tempus annonam habent, ſibi petant in diem dari?

Puer.

Hoc diuites pereque ac pauperes cōſtiturum habere oportet, nihil eorū quæ habēt ſibi ꝑ futurū, niſi quaten⁹ & vſum illis cōceſſerit deus, & ſua gratia effecerit vt vſus ipſe fructuoſus ſit & efficax. Itáque omnia poſsidēs do nihil habemus, niſi quatenus in ſingulas horas ex manu dei percipimus quantum nobis neceſſe ſatíſque eſt.

Miniſter.

Quid continet quintum poſtulatum?

Puer.

Vt peccata nobis ignoſcat dominus.

Miniſter.

Nemóne reperietur mortalium tam iuſtus, qui hac venia non indigeat?

Puer.

Nemo prorſus. Hanc enim precandi formam quū Apoſtolis ſuis dedit Chriſtus, vniuerſæ eccleſiæ deſtinauit. Quamobrem, qui ſe hac neceſsitate eximere volet, è ſocietate fidelium exeat oportet. Et ſanè audimus quid Scriptura teſtetur: nempe qui in vno purgare ſe

re se coram deo contendet, deprehensum iri in mille reum. Vnicum ergo omnibus ad eius misericordiam perfugium restat.

Minister.

Quomodo peccata nobis remitti existimas?

Puer.

Sicut ipsa Christi verba sonãt: Esse nomina scilicet, quæ obstrictos æternæ mortis reatu nos teneãt, donec mera sua liberalitate nos Deus liberet.

Minister.

Gratuita igitur dei misericordia peccatorum veniam obtinere nos dicis?

Puer.

Omnino. Nam si vnius vel minimi peccati redimenda sit pœna, nos satisfaciendo nequaquam erimus. Omnia igitur gratuitò ignoscat & condonet necesse est.

Minister.

Quid ex hac remissione vtilitatis ad nos redit?

Puer.

Tum illi perinde accepti sumus ac si iusti essem⁹ & innocẽtes, simulq; paternæ eius benevolentiæ fiducia, vnde nobis certa salus cõscientiis nostris confirmatur.

Minister.

Hæc quæ apponitur conditio. Vt nobis remittat, sicut nos remittimus debitorib⁹ nostris: num mereri nos à Deo veniam significat, hominib⁹, siquid in nos pecarũt, ignoscẽdo?

Puer.

Mini-

Minime. Sic enim iam gratuita remissio non foret, nec sola Christi satisfactione, qua in cruce pro nobis defunctus est, sicuti par est, fundata. Verùm, quia irrogatas nobis iniurias obliuiscendo, dum eius clementiam ac bonitatem imitamur, re ipsa nos eius filios esse demonstramus: hac ideo tessera confirmare nos voluit: & simul ex aduerso ostendere, nisi faciles nos ad ignoscendum & flexibiles prębuerimꝰ, nihil esse aliud à se expectandum, quàm summum & inexorabilẽ seueritatis rigorem.

Minister.

Hìc ergo abdicari à deo expungique filiorum loco dicis omnes, qui offensiones ex animo deponere non possunt: ne quem sibi in cœlo veniæ locum tore confidant.

Puer.

Ita sẽtio: vt impleatur illud, remẽsũ cuique iri eadem mensura qua erga alios vsus fuerit.

Minister.

Quid postea sequitur?

Puer.

Ne nos dominus in tentationem inducat, sed à malo potius liberet.

Minister.

Hoc totúmne in vnam petitionem includis?

puer.

Non nisi vna est petitio. Posterius enim membrum prioris explicatio est.

Minister.

Quid ſummatim continet?

Puer.

Ne ruere nos, aut labi in peccatum dominus ſinat, nec diabolo nos carníſque noſtræ cupiditatib⁹, quæ aſsiduum nobiſcũ bellũ gerũt, vincẽdos permittat: quin potius ſua nos ad reſiſtendũ virtute inſtruat, ſuſtineat nos manu ſua, præſidio ſuo muniat ac tegat, vt ita ſub fide tuteláque eius in tuto habitem⁹.

Miniſter.

Quo autem modo id fit?

Puer.

Quum eius ſpiritu gubernati, tali iuſtitiæ amore deſyderióque imbuimur, quo peccatum, carnem, & ſatanã ſuperemus: tali rurſum odio peccati, quod nos à mundo ſegregatos, in pura ſanctitate contineat. In ſpiritus enim virtute victoria noſtra conſiſtit.

Miniſter.

Habéntne omnes opus hoc auxilio?

Puer.

Et quis carere poſſet? Imminet enim perpetuò nobis diabolus, circuítque inſtar leonis rugientis querens quem deuoret. Nos verò, qua ſumus imbecillitate, ſtatim concideremus, imò ſingulis momentis actũ de nobis foret; niſi deus nos ad pugnam inſtrueret ſuis armis, manúque ſua roboraret.

Miniſter.

Quid tibi ſignificat tentationis nomen?

Puer.

Aſtus

Astus fallaciásque satanæ, quibus nos continẽter adoritur, & facilè protinus circumueniret, nisi dei ope adiuuaremur. Nã & mens nostra, pro natiua sua vanitate obnoxia eius dolis: & vt propensior est semper voluntas nostra in malum, protinus illi succumberet.

Minister.

Verùm, cur deprecaris ne te in tentationem inducat deus, quod satanæ proprium, nõ autem dei videtur?

Puer.

Sicut fideles protectione sua tuetur Deus, ne aut fraudibus opprimãtur satanæ, aut á peccato superentur: ita quos vult punire, non modo destituit sua gratia, sed etiam satanæ tyrannidi tradit, cæcitate percutit, & coniicit in reprobam mentem: vt prorsus sint peccato mancipati, & expositi ad omnes tentationum insultus.

Minister.

Quid sibi vult hec, quę adiecta est clausula, Quoniam tuum est regnum, tua potentia, & gloria, in secula seculorum?

Puer.

Iterum hic admonemur, dei magis potentia & bonitate, suffultas esse preces nostras, quàm vlla nostri fiducia. Preterea Dei laudibus preces omnes nostras claudere docemur.

Minister.

Nihílne fas est á Deo petere, quàm quod est hac formula compræhensum?

Puer.

Tametsi verbis aliis, alióque modo liberũ est precari, sic tamen habẽdum est, nullam deo placere orationem posse, quæ non huc, tanquam ad vnicam rite orandi normam referatur.

DE QVARTA PARTE CVLTVS DEI.

Minister.

Iam instituta á nobis ordinis ratio postulat, vt de quarta cultus Dei parte agamus.

Puer.

Hanc in eo sitam esse diximus, vt Deum agnoscamus bonorum omnium authorem, eiúsque bonitatem, iustitiam, sapientiam, potentiam, laude & gratiarum actione prosequamur: vt in solidum bonorũ omnium gloria penes ipsum resideat.

Minister.

Nullámne huius partis regulam prescripsit?

Puer.

Quicquid laudum eius extat in scripturis, pro regula nobis esse debet.

Minister.

Nihílne habet oratio dominica, quod huc pertineat?

Puer.

Nempe quũ optamus sanctificari eius nomen, hoc optamus, vt omnibus eius operibus sua constet gloria. Vt siue peccatoribꝰ ignoscat, misericors: siue vindictam exerceat, iustus: siue

sine præstet suis quod promisit, verax censeatur. Denique, vt quicquid operũ eius cernimus, ad eum glorificandum nos excitet. Hoc verò est bonorum illi omnium laudem tribuere.

Minister.

Quid tandem ex his quæ hactenꝰ tractata sũt à nobis, colligemus?

Puer.

Quod scilicet veritas ipsa docet, & ego initio proposui: hanc esse vitam æternam, vnum verum Deum nosse patrem, & quem misit Iesum Christum. Illũ, inquam, nosse, vt debitum ei honorem cultúmque exhibeamus: vtque non dominus tantùm sit, sed etiam pater ac seruator: nósque illi vicissim filii simus & serui: & proinde vitam nostram illustrandæ eius gloriæ dedicemus.

Minister.

Qua via ad tantum bonum peruenitur?

Puer.

In hunc finem sacrũ suum verbum nobis reliquit. Est enim spiritualis doctrina, quędã veluti ianua, qua ingredimur in cœleste eius regnum.

Minister.

Vbinam quærendum est nobis hóc verbum?

Puer.

In scripturis sanctis, quibus continetur.

Minister.

Vt fructum inde percipias, qualiter eo vten-

dum est?

Puer.

Si ipsum solida cordis persuasione amplectimur, non secus ac certam veritatem è cœlo profectam: si nos illi dociles prebemus: si voluntates mentésque nostras in eius obsequium subiicimus: si amemus ipsum ex animo: si cordibus nostris semel insculptũ fixas illic radices habeat, vt fructũ proferat in vita: si denique formemur ad eius regulã: tum nobis in salutem, sicuti destinatũ est, cedet.

Minister.

Súntne omnia hęc in facultate nostra posita?

Puer.

Nihil ipsorum prorsus: sed vnius dei est hoc totum quod retuli, in nobis efficere Spiritus sui gratia.

Minister.

Verùm, an nõ adhibenda est à nobis diligẽtia, & omni studio enitendũ, legendo, audiẽdo, meditando, vt eo proficiamus?

Puer.

Imò verò: cùm se quisq; priuatim quotidiana lectione exerceat, tum vero simul omnes precipuè sedulò conciones frequentent, vbi salutis doctrina in cœtu fidelium explicatur.

Minister.

Negas ergo esse satis, si domi seorsim singuli legant, nisi omnes simul in commune, ad eandem doctrinã audiendum conueniant.

Conuenire

Puer.

Conuenire neceſſe eſt, vbi licet, hoc eſt, cum facultas datur.

Miniſter.

Poteríſne mihi hoc probare?

Puer.

Sufficere ad probationem abundè nobis debet vna domini voluntas. Hunc autem ordinè eccleſię ſuę cõmendauit, non quem duo aut tres dumtaxat ſeruarent, ſed cui ſubeſſent communiter omnes. Ad hoc, illius tum ędificandę, tum conſeruandę hanc eſſe vniẽ rationem pronuntiat. Sit ergo hęc nobis ſancta & inuiolabilis regula: nec ſibi fas quiſquã eſſe ducat, ſupra magiſtrũ ſapere.

Miniſter.

Eſtne igitur neceſſe, præeſſe Eccleſiis paſtores?

Puer.

Quinetiam neceſſe eſt audire ipſos, & quam proponunt Chriſti doctrinam, ex eorũ ore cum timore & reuerentia excipere. Itáque qui ipſos cõtemnit audiréve detrectat, Chriſtum contemnit, ac diſceſsionem facit à ſocietate fidelium.

Miniſter.

Verùm, ſemélne à paſtore ſuo fuiſſe inſtitutum ſatis eſt homini chriſtiano, an curſum hunc tota vita tenere debet?

Puer.

Cœpiſſe parum eſt, niſi perſeueres. Chriſti e-

nim discipulos vsque in finem, vel potius sine fine esse nos oportet. Hãc vero functionem mandauit Ecclesiæ ministris, vt suo nos loco & nomine doceant.

DE SACRAMENTIS.

Minister.

Non est aliud à verbo medium, vt loquuntur, quo se nobiscum deus communicet?

Puer.

Verbi prædicationi adiunxit Sacramenta.

Minister.

Quid est sacramentum?

Puer.

Externa diuinæ erga nos benevolentiæ testificatio, quæ visibili signo spirituales gratias figurat, ad obsignãdas cordibus nostris dei promissiones, quò earum veritas melius confirmetur.

Minister.

Tantàne vis subest visibili signo, vt conscientias in salutis fiducia stabiliat?

Puer.

Id quidem à seipso non habet, sed ex dei voluntate, propterea quòd sit in hunc finem institutum.

Minister.

Quum propriæ sint spiritus sancti partes, Dei promissiones in animis nostris obsignare: hoc tu sacramentis quomodo tribuis?

Puer.

Longum est inter illum & hęc discrimẽ. Mo-

uere

uere enim & afficere corda, illuminare mẽtes, cõscientias reddere certas ac tranquillas solius re vera spiritus est, vt id totũ censeri proprium ipsius opus debeat, illique acceptum referri, ne laus aliò transferatur. Minimè tamen hoc obstat quominus sacramentis deus vtatur, tanquã secundis organis, eáque in vsum adhibeat, prout visum fuerit: ídque sic faciat, ne quid spiritus virtuti derogetur.

Minister.

Vim ergo efficaciámque sacramenti non in externo elemento inclusam esse existimas, sed totam à spiritu dei manare.

Puer.

Sic sentio: nempe, vt virtutem suam exercere domino placuerit per sua organa, quem in finem ea destinauit. Quod quidem ita facit, vt spiritus sui virtuti nihil detrahat.

Minister.

Potésne mihi, cur ita agat, rationem reddere?

puer.

Hoc scilicet modo infirmitati nostrę cõsulit. Nã si spirituales essemꝰ toti, Angelorũ instar spiritualiter tũ eum, tũ ipsius gratiam possemus intueri. Verùm, vt hac terreni corporis mole circundati sumus, figuris indigemus vel speculis quę nobis spiritualium cœlestiúmque rerum aspectum terreno quoda modo exhibeant: neque enim aliter eò perueniremus. Simul etiam nostra interest, in dei

promissionibus exerceri sensus omnes nostros, quò melius nobis confirmentur.

Minister.

Si verum est ideò instituta esse à deo sacramenta, vt subsidia necessitatis nostrę forẽt, annon arrogãtię damnari meritò deberet, si quis iudicaret illis se, tanquam non necessariis, posse carere?

Puer.

Omnino. Atque adeò si quis illorũ vsu sponte abstineat, acsi opus non haberet, Christum contemnit, ipsius respuit gratiam, & spiritum extinguit.

Minister.

Verùm, qualis ex sacramentis fiducia ad stabiliendas cõscientias, & quàm certa securitas concipi potest, quibus vtuntur promiscuè boni & mali?

puer.

Quanquam oblata sibi in sacramentis dei bona, in nihilum, vt ita dicam, redigunt impii, quantum ad ipsos spectat, non tamen propterea efficiũt, quin sua vis & natura sacramẽtis maneat.

Minister.

Quo igitur modo, & quando vsum sacramentorum sequitur effectus?

Puer.

Quum ea fide recipimus, Christum in illis solum eiúsque gratiam quęrentes.

Minister.

Cur

Cur illic queredum esse Christum dicis?

Puer.

Intelligo nõ esse visibilibus signis inherendũ, vt salutem inde petamus, vel affixam illic conferẽdę gratię virtutem imaginemur ac inclusam: quin potius adminiculi loco habendum esse signũ, quo recta ad Christum dirigamur, salutem ab ipso & solidam fœlicitatem petituri.

Minister.

Quum ad eorũ vsũ requiratur fides, quî nobis in fidei confirmationẽ data esse dicis, vt nos de promissionibus dei reddant certiores?

Puer.

Fidem in nobis semel inchoatam esse nequaquam sufficit, nisi continenter alatur, & magis indies magísque augescat. Ad eam ergo tum alendam, tum roborandam, tum prouehendã sacramenta instituit domin⁹. Quod quidem significat Paulus, quũ ad obsignãdas dei promissiones valere tradit.

Minister.

Verùm, nónne hoc infidelitatis indicium est, non habere dei promissionibus solidam fidem, nisi aliunde nobis cõfirmentur?

Puer.

Fidei certè imbecillitatem hoc arguit, qua filii etiam dei laborant: qui tamen fideles propterea esse non desinunt, licet fide præditi sint exigua adhuc & imperfecta. Quamdiu enim versamur in hoc mundo, hęrent

semper

ſemper in carne noſtra diffidentię reliquę, quas aliter excutere non poſſumus, quàm continuo vſque ad vitę finem profectu. Vlterius ergo ſemper progredi neceſſe eſt.

Miniſter.

Quot ſunt chriſtianę eccleſię ſacramenta?

Puer.

Duo ſunt omnino, quorum communis ſit inter fideles vſus.

Miniſter.

Quæ ſunt illa?

puer.

Baptiſmus,& ſacra cœna.

Miniſter.

Quid verò ſimile inter ſe habent, vel diuerſũ?

Puer.

Baptiſmus veluti quidam in eccleſiam aditus nobis eſt. Illic enim teſtimonium habemus nos,quum alioqui extranei alieníque ſimus, in dei familiam recipi, vt inter eius domeſticos cenſeamur. Cœna verò teſtatur deum ſe nobis, animas noſtras alendo, patrem exhibere.

Miniſter.

Quò clarius nobis innoteſcat vtriuſque veritas,de vtroque ſeorſum tractemus. Primùm quę eſt baptiſmi ſignificatio?

Puer.

Ea duas habet partes. Nam ibi remiſsio peccatorum, deinde ſpiritualis regeneratio figuratur.

Quid

Miniſter.

Quid ſimilitudinis ineſt aquę cum his rebus, vt eas repręſentet?

Puer.

Peccatorũ quidem remiſsio ſpecies eſt lauacri, quo animæ ſuis maculis abſterguntur: non ſecus atque aqua abluuntur corporis ſordes.

Miniſter.

Quid de regeneratione?

Puer.

Quoniam eius initium eſt, naturæ noſtræ mortificatio: finis verò, vt nouæ creaturæ ſimus: in eo nobis proponitur mortis figura, quòd capiti aqua iniicitur; nouæ autem vitæ in eo quòd nõ manemus ſub aqua demerſi, ſed ad momentum dumtaxat ſubimus tanquam in ſepulchrum, vt ſtatim emergamus.

Miniſter.

Num aquam eſſe animę lauacrum cenſes?

puer.

Nequaquã. Hũc enim honorem eripere Chriſti ſanguini nefas eſt, qui ideò effuſus fuit, vt abſterſis omnibus noſtris maculis, puros coram deo & impollutos nos redderet. Atque huius quidem purgationis fructũ percipimus, quum ſacro illo ſanguine conſcientias noſtras ſpiritus ſanctus aſpergit. Obſignationem verò in ſacramento habemus.

Miniſter

Verùm, annon aliud aquę tribuis, niſi vt ablutionis tantùm ſit figura?

Sic

Puer.

Sic figuram esse sentio, vt simul annexa sit veritas. Neque enim, sua nobis dona pollicendo, nos deus frustratur. Proinde & peccatorum veniam, & vitę nouitatem offerri nobis in baptismo, & recipi à nobis certũ est.

Minister.

An promiscuè in omnibus effectum suum habet hec gratia?

Puer.

Multi dum illi sua prauitate viam precludunt, efficiunt vt sibi sit inanis. Ita nonnisi ad fideles solos peruenit fructus. Verùm, inde nihil sacramenti naturę decedit.

Minister.

Regeneratio autem vnde?

Puer.

A morte Christi & resurrectione simul. Hec enim vis subest eius mortis, vt per eam crucifigatur vetus homo noster, & naturę nostrę vitiositas quodammodo sepelitur, nè amplius vigeat in nobis. Quòd autem reformamur in nouam vitam ad obediendũ dei iustitię, id est resurrectionis beneficium.

Minister.

Quomodo per baptismum nobis hec bona conferuntur?

Puer.

Quia nisi promissiones illic nobis oblatas respuendo infructuosas reddimus, vestimur Christo eiúsque spiritu donamur.

Nobis

Minister.

Nobis verò quid agendũ est, vt ritè Baptismo vtamur?

puer.

Rectus Baptismi vsus in fide & pœnitentia situs est: hoc est, vt statuamus primùm certa animi fiducia nos ab omnibus maculis Christi sanguine purgatos, deo placere: deinde vt spiritum eius sentiamus ipsi in nobis habitare: atque id operibus apud alios declaremus: vtque assiduè nos in meditanda tum carnis mortificatione, tum iustitię dei obedientia exerceamus.

Minister.

Si hec requiruntur ad legitimum Baptismi vsum, qui fit vt infantes baptisemus?

puer.

Non est necesse vt Baptismũm semper fides & pœnitentia precedant: sed ab illis tantũm exiguntur, qui per etatem iam sunt vtriusque capaces. Satis ergo fuerit, si infantes postquam adoleuerint, Baptismi sui vim exerant.

Minister.

Poterísne rationem demonstrare, nihil esse in ea re absurdi?

puer.

Sanè: si mihi concessum fuerit, nihil dominũ instituisse quod sit à ratione dissentaneum. Nam quum circumcisionem pœnitentię signum fuisse Moses & omnes Prophetę doceant,

ceant, fidei etiam sacramentum, teste Paulo, fuerit: videmus tamen vt infantes ab ea non excluserit.

Minister

Sed eadémne causa que in circũcisione valuit, nunc ad baptismum admittendi sunt?

Puer.

Prorsus eadem, quum promissiones quas olim deus populo Israelitico dederat, nunc sint per totum orbem publicatæ.

Minister.

Atqui num inde colligis, signũ quoque vsurpandum esse?

puer.

Qui bene vtrinque expendet omnia, hoc consequi animaducrte. Neque enim eius gratiæ, quæ Israeli antè collata fuerat, hac lege nos participes fecit Christus, vt vel obscurioi erga nos esset, vel aliqua ex parte imminuta. Quin potius, & luculentius eã in nos & abundantius effudit.

Minister.

Putásne si à baptismo arceantur infãtes, quicquam propterea dei gratie decedere, vt dici possit Christi aduentu fuisse imminutã?

Puer.

Id quidem euidenter patet. Signo enim sublato, quod ad testandum dei misericordiam & cõfirmandas promsiones plurimùm valet, deesset nobis eximia confirmatio, qua fruebantur veteres.

Sic

Minister.

Sic ergo sētis: quū deus sub veteri testamento, vt se patrē paruulorū ostēderet, salutis promissionē in eorū corporib⁹ insculptā esse voluerit signo visibili, indignū fore, si min⁹ cō firmationis à Christi aduētu habeāt fideles: quādo & eadem hodie nobis promissio destinatur, quę olim patrib⁹: & clari⁹ bonitatis suę specimē nobis in Christo exhibuit de⁹.

Puer.

Sic sentio. Præterea, quū satis cōstet vim substātiāque, vt ita loquar, baptismi infantibus esse cōmunē, si illis negaretur signū, quod veritate est inferius, aperta illis iniuria fieret.

Minister.

Qua ergo cōditione baptizandi sunt infantes?

Puer.

Vt testatum fiat benedictionis fideliū semini promissæ, ipsos esse hæredes: quò agnita, postquam adoleuerint, Baptismi sui veritate, fructum ex eo percipiant, ac proferant.

Minister.

Transeamus ad cœnam. Ac primò quidem ex te scire velim, quæ sit eius significatio.

Puer.

Ideo à Christo instituta est, vt corporis & sanguinis sui communicatione educari in spem vitæ æternæ animas nostras nos doceret, idque nobis certum redderet.

Minister.

Cur autem pane corpus, vino sanguis domini

ceant, fidei etiam sacramentum, teste Paulo, fuerit: videmus tamen vt infantes ab ea non excluserit.

Minister

Sed eadémne causa que in circũcisione valuit, nunc ad baptismum admittendi sunt?

Puer.

Prorsus eadem, quum promissiones quas olim deus populo Israelitico dederat, nunc sint per totum orbem publicatæ.

Minister.

Atqui num inde colligis, signũ quoque vsurpandum esse?

puer.

Qui bene vtrinque expendet omnia, hoc consequi animaduerte. Neque enim eius gratiæ, quæ Israeli antè collata fuerat, hac lege nos participes fecit Christus, vt vel obscurior erga nos esset, vel aliqua ex parte imminuta. Quin potius, & luculentius eã in nos & abundantius effudit.

Minister.

Putásne si à baptismo arceantur infãtes, quicquam propterea dei gratie decedere, vt dici possit Christi aduentu fuisse imminutã?

Puer.

Id quidem euidenter patet. Signo enim sublato, quod ad testandum dei misericordiam & cõfirmandas promsiones plurimùm valet, deesset nobis eximia confirmatio, qua fruebantur veteres.

Sic

Minister.

Sic ergo sētis: quū deus sub veteri testamento, vt se patrē paruulorū ostēderet, salutis promissionē in eorū corporib⁹ insculptā esse voluerit signo visibili, indignū fore, si min⁹ cō firmationis à Christi aduētu habeāt fideles: quādo & eadem hodie nobis promissio destinatur, quę olim patrib⁹: & clari⁹ bonitatis suę specimē nobis in Christo exhibuit de⁹.

Puer.

Sic sentio. Præterea, quū satis cōstet vim substātiāque, vt ita loquar, baptismi infantibus esse cōmunē, si illis negaretur signū, quod veritate est inferius, aperta illis iniuria fieret.

Minister.

Qua ergo cōditione baptizandi sunt infantes?

Puer.

Vt testatum fiat benedictionis fideliū semini promissæ, ipsos esse hæredes: quò agnita, postquam adoleuerint, Baptismi sui veritate, fructum ex eo percipiant, ac proferant.

Minister.

Transeamus ad cœnam. Ac primò quidem ex te scire velim, quæ sit eius significatio.

Puer.

Ideo à Christo instituta est, vt corporis & sanguinis sui communicatione educari in spem vitæ æternæ animas nostras nos doceret, idque nobis certum redderet.

Minister.

Cur autem pane corpus, vino sanguis domini

figuratur?

Puer.

Nempe hinc docemur, quam vim habet panis in nutriendis corporibus ad sustinendam præsentem vitam, eandem corpori domini inesse ad alēdas spiritualiter animas. Sicuti vino exhilarantur hominum corda, reficiūtur vires, totus homo roboratur: ita ex Domini sanguine eosdē ab animis nostris vsus percipi.

Minister.

Ergóne corpore domini & sanguine vescimur?

Puer.

Ita sentio. Nam quum in eo sita sit tota salutis nostræ fiducia, vt accepta nobis feratur obedientia ipsius, quam patri præstitit, perinde acsi nostra foret, ipsum à nobis possideri necesse est. Neque enim bona nobis sua aliter communicat, nisi dum se nostrum facit.

Minister.

Atqui nónne tunc se dedit, quū se exposuit in mortē, vt nos à mortis iudicio redemptos Patri reconciliaret?

Puer.

Id quidē verum est: sed non satis est nobis, nisi eum nunc recipiamus, quo mortis eius efficacia fructúsque ad nos perueniat.

Minister.

Recipiendi porro modus, annon fide constat?

Puer.

Fateor. Sed hoc simul addo, fieri id, dum non

solum

ſolùm mortuum credimus, quò nos à morte liberaret: & ſuſcitatũ, quò nobis vitam acquireret: ſed in nobis quoque habitare agnoſcimus, nóſque illi cõiunctos eſſe eo vnitatis genere, quo membra cum capite ſuo coherent: vt huius vnitatis beneficio, omnium eius bonorum participes fiamus.

Miniſter.

Nunquid hanc communionem per ſolam cœnam obtinemus?

Puer.

Imò verò. Nam & per euãgelium, teſte Paulo, nobis cõmunicatur Chriſtus. Et meritò hoc Paulus docet: quum illic audiamus nos carnem eſſe de carne eius, & oſſa ex oſſibus: ipſum eſſe panem vnum, qui è cælo ad nutriendas animas noſtras deſcendit: nos vnum eſſe cum ipſo, ſicuti cum patre vnum eſt: & ſimilia.

Miniſter.

Quid amplius ex Sacramento conſequimur, aut quid preterea vtilitatis nobis cõfert?

Puer.

Hoc ſcilicet, quòd illa, de qua dixi, communicatio, nobis cõfirmatur & augetur. Tametſi enim tum in baptiſmo, tum in euangelio nobis exhibetur Chriſtus, eũm tamen non recipimus totum, ſed ex parte tantùm.

Miniſter.

Quid ergo in ſymbolo panis habemus?

Puer.

Corpus Christi, vt semel pro nobis ad nos deo reconciliandos immolatũ fuit: ita nũc quoque nobis dari, vt certo sciamus reconciliationem ad nos pertinere.

Minister.

Quid in vini symbolo?

puer.

Christum, vt suum sanguinem semel in peccatorum satisfactionem, pretiúmque redemptionis nostræ effudit: ita nunc eum nobis bibendũ porrigere, vt fructum qui inde peruenire ad nos debet, sentiamus.

Minister.

Secundum has tuas respõsiones, sacra domini cœna ad eius mortem nos amandat, vt eius virtuti communicemus.

puer.

Omnino. Tunc enim vnicum perpetuúmque sacrificium, quod in salutem nostram sufficeret, peractũ est. Proinde nihil restat amplius, nisi vt ipso fruamur.

minister.

Ergo nõ in hunc finem instituta est cœna, vt deo Filii sui corpus offeratur.

Puer.

Minimè. Solus enim ipse, quũ æternus sit Sacerdos hanc prerogatiuã habet. Atque hoc sonãt eius verba, quum ait, Accipite & manducate. Neque enim vt offeram' corpus suũ, sed tantum vt eo vescamur, illic præcipit.

Minister.

cur

Cur duobus vtimur signis?

PUER.

In eo domin⁹ infirmitati nostræ cõsuluit, quò nos familiarius doceret, se nõ cibum modò animis nostris, sed potũ quoque esse, ne alibi quàm in eo solo vllam spiritualis vitæ partem quçramus.

MINISTER.

An vtroque vti, peræque omnes absque exceptione debent?

PUER.

Ita fert Christi mandatum, cui vllo modo derogare, aliquid contra tentando, summum est nefas.

MINISTER.

Solámne eorum, quæ dixisti, beneficiorum significationem habemus in cœna, an illic re ipsa nobis exhibentur?

PUER.

Quum dominus noster Christus ipsa sit veritas, minimè dubium est quin promissiones quas dat illic nobis, simul etiam impleat, & figuris suam addat veritatem. Quamobrem nõ dubito quin sicuti verbis ac signis testatur, ita etiam suæ nos substantiæ participes faciat, quò in vnã cum eo vitã coalescam⁹.

MINISTER.

Verùm, quî hoc fieri potest, quum in cœlo sit Christi corpus, nos autem in terra adhuc peregrinamur?

PUER.

Hoc mirifica arcanáque ſpiritus ſui virtute efficit: cui difficile non eſt ſociare quæ locorum interuallo alioqui ſunt diſiuncta.

Miniſter.

Ergo nec corpus in pane incluſum eſſe, nec ſanguinem in calice imaginaris.

Puer.

Nequaqnam. Quin potius ita ſentio, vt veritate potiamur ſignorũ, erigendas eſſe in cœlũ mẽtes, vbi Chriſtus eſt, & vnde eum expectamus iudicem & redemptorem: in his verò terrenis elementis perperã et fruſtrà queri.

Miniſter.

Vt in ſummam colligamus quæ dixiſti, duas in cœna res eſſe aſſeris, nempe panem, & vinum: quæ oculis cernuntur, attrectantur, quo interius animæ noſtræ, tanquam proprio ſuo alimento, paſcuntur.

Puer.

Verũm, & eo quidem vſque, vt corporum etiã reſurrectio illic nobis, quaſi dato pignore, confirmetur: quum & ipſa vitæ ſymbolo eõmunicent.

Miniſter.

Quis autem rectus erit huius ſacramenti ac legitimus vſus?

Puer.

Qualem Paulus definit, vt probet ſeipſum homo priuſquam eò accedat.

Miniſter.

Quidnam in hac probatione inquiret?

Num

Puer.

Num verum sit Christi membrum.

Minister.

Quibus ad eius rei notitiam argumentis perueniet?

Puer.

Si vera sit pœnitentia fideque preditus: si proximos syncero amore prosequatur: si animum ab omni odio maleuolentiáque purũ habeat.

Minister.

Num perfectã in homine tum fidem, tum charitatem exigis?

Puer.

Vtranque sanè integram, & ab omni fuco vacuam esse conuenit. Verùm frustra exigatur tam absoluta numeris omnib⁹ perfectio, in qua nihil desyderetur: quãdo tanta nunquã in homine inueniri poterit.

Minister

Non ergo ab accessu nos arcet imperfectio, qua adhuc laboramus.

Puer.

Quin potius si perfecti essemus, nullum amplius vsum inter nos haberet cœna, quæ subleuandę nostrę imbecillitati adminiculum esse debet, ac imperfectionis subsidiũ.

Minister.

Nullúmne preterea alium finem propositum habent duo hec sacramenta?

Puer.

Sint etiam professionis nostræ notæ, & quasi tesseræ quędam, illorum enim vsu fidem apud homines nostram profitemur, & testamur nos vnum habere in Christo religionis consensum.

Minister.

Si quempiam contingeret eorum vsum aspernari, quo loco habendus esset?

Puer.

Hæc vero obliqua esset Christi abnegatio, certé qui talis est, quum se christianum cõfiteri non dignetur, indignus est qui inter christianos censeatur.

Minister.

Satísne est, in totam vitam vtrumque semel recepisse?

Puer.

Vsque adeo sufficit vnus baptismus, vt repetere fas non sit: cœnæ autem diuersa est ratio.

Minister.

Quod est discrimen illud?

Puer.

Per baptismũ nos adoptat, & in ecclesiam suã allegit dominus, vt pro domesticis nos exinde habeat. Postquã nos adscripsit in numerum suorum, per cœnam testatur de nobis continenter alendis curam habere.

Minister,

Promiscuéne ad omnes pertinet tã baptismi, quàm cœnæ administratio?

Puer.

Eorum,

Eorum, quibus mandatū eſt publicū docendi munus, proprię ſunt iſtę partes. Sunt enim res inter ſe perpetuo nexu cōiunctę, paſcere eccleſiam ſalutis doctrina, & ſacramenta adminiſtrare.

Miniſter.

Poſsíſne mihi ſcripturæ teſtimonio id comprobare?

Puer.

Baptizandi quidem mandatum chriſtus peculiariter Apoſtolis dedit. In cœnæ celebratione exemplum ſuum iuſsit nos ſequi. Referūt autem Euāgeliſtæ ipſum in ea diſtribuenda publici miniſtri feciſſe officium.

Miniſter.

Verùm, debéntne paſtores, quibus commiſſa eſt diſpenſatio, paſsim ōmnes & abſque delectu admittere?

puer.

Quoad baptiſmum pertinet, quia nō niſi infantibus hodie confertur, diſcretio locum non habet. In cœna verò cauere debet miniſter, ne cui ipſam porrigat, quem indignum eſſe palàm conſtet.

Miniſter.

Cur id?

Puer.

Quia non ſine cōtumelia & profanatione ſacramenti fieret.

Miniſter.

Atqui nónne Iudam, quamlibet impius eſſet,

eius cõmunione dignatus est Christus?

Puer.

Fateor, quũ adhuc occulta foret eius impietas. Tametsi enim christum non latebat, nondũ tamẽ prodierat in lucẽ notitiámq3 hominũ.

Minister.

Quid ergo hypocritis fiet?

Puer.

Eos tanquam indignos arcere pastor non potest: sed supersedere debet, quousque eorum nequitiam, vt hominib⁹ innotescat, deus reuelauerit.

Minister.

Quid, si quempiam ipse indignũ nouerit, aut fuerit admonitus?

Puer.

Ne id quidem ad eos cõmunione abdicãdos foret satis: nisi legitima cognitio, ecclesiæque iudicium accedat.

Minister.

Certum ergo gubernationis ordinem constitutum in ecclesiis habere operæpretiũ est.

Puer.

Verum est: nec enim aliter bene morate sunt nec ritè compositè. Hec autem ratio est, vt deligantur seniores, qui morum censure presint, cauendísque offendiculis inuigilẽt: & quos agnouerint recipiendæ cœnæ nequaquam esse capaces, nec admitti quidem posse quin Sacramentum polluatur, eos à communicatione reiiciant.

Catechismi Finis.

PRECATIONES ALIQVOT PIAE.

Precatio matutina.

DEVS mi, Pater mi, & Seruator, qui gratia ergo me tua effecisti, vt transacta nocte ad hunc diem peruenirem: fac etiam, vt ipsum totũ in sanctissimi numinis tui cultu & veneratione consumam. Nihil omnino aut cogitem, aut dicam, aut faciam, quod eò non tendat, vt tibi obsequar, & voluntati tuę morem geram: quò scilicet actiones omnes meæ referantur ad gloriam nominis tui, atque fratrum meorũ salutem: dum exemplo meo ad te colendum instruentur. Atque vt mundum hunc ad vitę externę vsus, Solis tui splendore illuminas: ita fulgore spiritꝰ tui mentẽ meam illustra, qui me in via iustitię tuę dirigat. Quamcunque ad rem applicem animũ meum, is mihi semper sit propositꝰ finis, vt tibi, honoríque tuo inseruiã. Omnem fœlicitatem à gratia & beneficẽtia tua sola expectẽ. Nec quicquã omnino aggrediar, quod tibi gratũ non sit. Effice prętera, vt dũ huius vitę tuẽdæ causa laboro, & ea curo quæ ad victum & cultũ corporis pertinent: altius tamen erigã animũ, ad beatam nempe & cœlestem vitã, quã filiis tuis promisisti. Nihilominus, tam animę quàm corporis protectorẽ te mihi exhibendo, aduersus omnes satanę insultꝰ me cõfirmes ac munias, & ab omnibus periculis, quę nobis

assiduè

assidue in hac vita impendẽt, liberes. Adhęc, cùm parũ sit cœpisse, nisi perseuerem, ideo à te peto domine, ne mihi in hodiernũ diem tantùm dux sis ac rector, sed vsque ad vitę finem me in tuã fidẽ suscipias, quò sub tuis auspiciis, totus vitę meę cursus transigatur. Et quia proficiendũ nobis est, gratię in me tuę dona adauge indies, tantisper dũ penitus adhereã Filio tuo, Iesu Christo, quẽ verum Solem lucentem perpetuò in animis nostris meritò appellam⁹. Que tot tãtáque beneficia, vt abs te obtineã, obliuiscere delictorũ meorũ, cáque infinita misericordia tua remitte: quod te facturum promisisti iis qui te ex animo inuocauerint. Amen.

Ex Psalmo. 143.

Fac vt manè audiam pietatem tuam: quoniam in te speraui. Ostende mihi viam in qua ambulem: quoniã ad te leuaui animam meam.

Libera me de inimicis meis domine, ad te cõfugi. Doce me, vt faciam voluntatem tuam: quia tu es deus meus. Spiritus tuus bonus deducat me in terra recta.

QVVM ADEVNDA EST SCHOLA.

Ex Psalmo. 119.

In quo instituet adolescens viam suam? Si prudenter se gerat iuxta sermones tuos.

Ex animo te exquisiui, ne sinas me aberrare à præceptis tuis.

Domine qui fons es sapientię omnis & doctrinæ:

ctrinæ: quando pro ſingulari tua bonitate, hoc mihi preſtas, vt bonis artibus imbuatur hec mea pueritia, que mihi ad ſancte honeſtéque viuendũ ſint adiumẽto: mentẽ quoque meam que cęcitate alioqui laborat, illuſtrando, ſimul effice, vt ad percipiendam doctrinam ſim idoneus: memoriã meam cõfirma, vt quod didicero, fideliter hereat: cor denique meum guberna, vt ad proficiẽdum volũtarius atque etiam auidus accedã, ne mihi hec quam tu nunc cõcedis, facultas mea ignauia pereat. Proinde ſpiritũ in me tuum infunde: ſpiritum inquã, intelligẽtię, veritatis, iudicii, ac prudentię: ne ſucceſſu ſtudiũ meũ careat, & irritus ſit erga me magiſtri labor. Porrò quodcũque ſtudii genus ſuſcipiam, fac vt illud in rectum finem deſtinare meminero: nẽpe, vt te in Chriſto Filio tuo cognoſcam. Atque ita quicquid addiſcã mihi ſit ad rectam pietatis regulam adminiculo. Adhęc quando paruulos & humiles, ſapientia: rectos corde, notitia tui illuſtraturũ te promittis: ſuperbos verò & improbos deiecturum te denũtias, vt in ſenſu ſuo euaneſcant: peto vt me ad verã humilitatẽ formare velis, qua me tibi primùm, deinde etiã iis qui mihi tua authoritate preſũt, docilem & obſequentẽ exhibeã: ſimul vt cordi meo euulſis inde vitioſis cupiditatib⁹, ſeriũ querendi tui deſyderium inſculpas. Hic deniq; mihi vnus ſit propoſitus finis, me ſic cõpa-

rare

rare in hac tenera ætate, vt cum adoleuero, ad quodcunque vitę genus me vocaueris, in eo tibi seruiam.

Ex Psalmo, 25.

Secretum domini timentibus eum, & fœdus suum notum illis faciet.

Benedictio mensę.

Omnia ad tè respiciunt domine, & tu das illis escam tempore: te illis dante, colligunt: te manũ aperiente omnia implentur abũdãtia,

Ex Psalmo. 104.

Domine, penes quem fons est bonorum omnium, & inexhausta scaturigo, benedictionem tuam in nos effunde, nobísque cibũ & potum, quę tuę erga nos benignitatis dona sunt, in vsum nostrum sanctifica, vt sobriè sicuti pręcipis, & frugaliter iis vtẽtes, vescamur pura conscientia. Fac etiam, vt te Patrem semper bonorúmq; omniũ authorem & agnoscam⁹ vera animi gratitudine, & ore prædicemus: ac fruamur corporis alimentis, vt pręcipuo tamen cordis affectu aspiremꝰ ad spiritualẽ doctrinæ tuæ panem, quo animæ nostræ in spem eternæ, vitæ pascantur. Per Iesum Christũ dominũ nostrum.

Deuteronomii cap. 8.

Non in solo pane viuit homo: sed in omni sermone qui procedit ex ore dei.

Post pastum gratiarum actio.

Ex

Ex Psalmo.117.

Omnes gentes laudent dominum:omnes populi canant laudem deo.

Quia multiplicata est super nos misericordia eius,& veritas ipsius manet in eternum.

Gratias agimus deus ac pater de tot beneficiis, quæ nobis assiduè pro infinita tua benignitate largiris. Primùm, quòd omnia quibus ad sustinendum presentem vitam indigemus, adminicula suppeditando, corporis etiam nostri curam te habere demonstras: tum verò precipuè quòd in spem melioris vite, quã nobis sacro tuo euangelio reuelasti, nos regignere dignat' sis. Téque oramus, ne mentes nostras in corporibus sepultas, curis & cogitationib' terrenis affigi patiaris. Quin potius effice, vt sursum erecti perstemus in expectatione christi Filii tui, donec è cœlo in redemptionem, salutémque nostram appareat. Amen.

Sub noctem, cum itur dormitum.

Domine deus, qui noctem destinasti hominis quieti, sicut diem creasti, in quo se laboribus exerceat: effice quæso, vt sic quiescat hac nocte corpus meum, ne animus interea vigilare tibi desinat: ne fatiscat cor, aut torpore obruatur, quin semper erectum in amore

amore tui perſtet. Ita laxandi, ſubleuandíq3 animi gratia, ſolicitudines deponam, ne tui interea obliuiſcar: aut memoria mea excidat, que penitus menti meę inherere ſẽper debet, bonitatis & gratię tuę recordatio. Hoc quoq3 modo ſicuti quieſcit corpus, ita etiam ſua quiete conſcientia mea fruatur. Fac preterea ne in capiendo ſommo, carnis deliciis indulgeam: ſed tantũ mihi concedam, quantũ naturę huius imbecillitas poſtulat: quò deinde ad te colendũ ſim expeditior. Denique ſic caſtũ me & impollutũ, non animo minus quàm corpore, & à periculis omnibus tutum ſeruare velis, vt ipſe quoque ſomnus meus in nominis tui gloriã cedat. Quoniã verò dies hic elapſus mihi non eſt, quin pluribus te modis, qua ſũ in malum propenſione, offenderim, ſicut tenebris noctis omnia nunc obtegũtur, ita quicquid eſt in me peccatorum, miſericordia tua ſepultum latear. Exaudi me deus, pater & ſeruator, per Ieſũ Chriſtũ filiũ tuũ. Amen.

FINIS, Authore Ioanne Caluino.